

VISOKA ŠOLA ZA VARSTVO OKOLJA

DIPLOMSKO DELO

**VEDENJSKI VZORCI ŽIVALI V ODVISNOSTI OD
SPREMEMB OKOLJA**

TEJA STERŽE

VELENJE, 2020

VISOKA ŠOLA ZA VARSTVO OKOLJA

DIPLOMSKO DELO

**VEDENJSKI VZORCI ŽIVALI V ODVISNOSTI OD
SPREMENB OKOLJA**

TEJA STERŽE

Varstvo okolja in ekotehnologije

Mentor: prof. dr. Andrej Čokl

VELENJE, 2020

Na podlagi Diplomskega reda izdajam naslednji

SKLEP O DIPLOMSKEM DELU

Študentka Visoke šole za varstvo okolja **Teja Sterže** lahko izdela diplomsko delo z naslovom v slovenskem jeziku:

Vedenjski vzorci živali v odvisnosti od sprememb okolja.

Naslov diplomskega dela v angleškem jeziku:

Patterns of animal behaviour in dependence of changes in environment.

Mentor: **prof. dr. Andrej Čokl.**

Diplomsko delo mora biti izdelano v skladu z Diplomskim redom VŠVO.

Pouk o pravnem sredstvu: zoper ta sklep je dovoljena pritožba na Senat VŠVO v roku 8 delovnih dni od prejema sklepa.

Izr. prof. dr. Boštjan Pokorny
dekan

Visoka šola za varstvo okolja

Trg mladosti 7 | 3320 Velenje

t: 03 898 64 10 | f: 03 89864 13 | e: info@vsvo.si

www.vsvo.si

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana **Teja Sterže**, vpisna številka 34170016,

študentka visokošolskega strokovnega študijskega programa Varstvo okolja in ekotehnologije, sem avtor/ica diplomskega dela z naslovom **Vedenjski vzorci živali v odvisnosti od sprememb okolja**, ki sem ga izdelala pod mentorstvom prof. dr. Andreja Čokla.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo moje avtorsko delo, torej rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- oddano delo ni bilo predloženo za pridobitev drugih strokovnih nazivov v Sloveniji ali tujini;
- so dela in mnenja drugih avtorjev, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu z navodili VŠVO;
- so vsa dela in mnenja drugih avtorjev navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu z navodili VŠVO;
- se zavedam, da je plagiatorstvo kaznivo dejanje;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in moj status na VŠVO;
- je diplomsko delo jezikovno korektno in da je delo lektoriral mag. Tadej Ian;
- dovoljujem objavo diplomskega dela v elektronski obliki na spletni strani VŠVO;
- sta tiskana in elektronska verzija oddanega dela identični.

Datum: ____ . ____ . _____

Podpis avtorja/ice: _____

ZAHVALA

Posebej se zahvaljujem staršem za vso podporo in vzpodbudne besede na moji poti skozi študij.

Zahvaljujem se tudi mentorju, prof. dr. Andreju Čoklu za vložen čas, strokovno pomoč in nasvete pri pisanju diplomskega dela, ter mag. Tadeju Janu za lektoriranje naloge.

»Obstaja samo eno dobro: znanje, in samo eno zlo: nevednost.«

Sokrat

IZVLEČEK

Ljudje in živali imamo podobne sisteme za analizo informacij in sporazumevanje. Vedenjski vzorci se kažejo na različne načine. Pri tem so pomembni tudi dejavniki okolja, ki vplivajo na duševni razvoj živali. Vedenje je odvisno predvsem od vzgoje, socializacije in učenja v zgodnjem obdobju. Pomembno vlogo ima tudi zagotavljanje primernih življenjskih pogojev, saj vpliva na čustva in preprečuje nastanek vedenjskih anomalij.

Že od nekdaj smo tesno povezani s psi, na katere smo najbolj vplivali z udomačitvijo in spremembo njihovega vedenja ter lastnosti. Poznamo različne vrste živalske inteligence, njena stopnja pa se lahko glede na pasmo razlikuje. Glede na okolje, v katerem odraščajo posamezni osebki, se razlikuje tudi njihovo vedenje in lastnosti, ki so značilne za pasmo.

Na podlagi osnovnih značilnosti pasme, ki sem jih primerjala z lastnostmi opazovanega psa, sem ugotavljala razlike in možne vzroke za odstopanja v vedenju psa. S testom pasje inteligence sem ugotavljala stopnjo inteligence in vzroke za zmožnost oz. nezmožnost opravljanja posameznih nalog.

Rezultati so pokazali, da se lastnosti opazovanj večinoma ujemajo z splošnimi značilnostmi pasme, zato lahko sklepamo, da imajo bivalno okolje, socializacija in vplivi okolja velik pomen na vedenje živali.

KLJUČNE BESEDE: pes, vedenje, vpliv, okolje, etologija, živalska inteligenca.

ABSTRACT

Humans and animals have similar systems for the analysis of information and communication. Behavioured patterns are shown in different ways. Environmental factors that influence the mental development of animals are also very important. Behaviour depends mostly on breeding, socialization, and learning in the early period of life. Ensuring the appropriate living conditions that influence emotions and prevent the creation of behavioured anomalies also have an important role.

People have always been closely connected with dogs. We attribute that mostly to domestication and change their behaviour and characteristics. We know different kinds of animal's intelligence, and the level varies according to the breed. Behaviour and characteristics of the individuals within the breed also vary according to the environment where they have been growing.

According to a comparison of the basic characteristics of the breed and those of the observed dog I discovered differences and possible causes for deviations of the behaviour of the latter. By the use of the dog intelligence test, I found out the level of intelligence and the causes for the ability or disability of the tested dog to perform individual tasks.

Results indicated that characteristics of observations mostly fit well with the basic features of the breed, therefore we can conclude, that living environment, socialization, and nurture have an important impact on the animal's behaviour.

KEYWORDS: dog, behaviour, impact, environment, ethology, animal's intelligence.

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	1
1.1. Opredelitev problema.....	1
1.2. Namen in cilji	1
1.3 Metode dela	2
1.4. Hipoteze	2
2. ETOLOGIJA IN KOMUNIKACIJA ŽIVIH BITIJ	3
3. ČUTILA IN SPREJEMANJE DRAŽLJAJEV IZ OKOLJA	4
3.1. Vid pri psu.....	4
3.2. Sluh pri psu	5
3.3. Voh pri psu	5
3.4. Okus pri psu	5
3.5. Tip, temperatura, bolečina in mišični tonus pri psu	5
4. VEDENJE ŽIVALI	5
4.1. Fiziologija obnašanja	6
4.1.1. Hormoni in feromoni	6
4.2. Biologija obnašanja.....	6
4.2.1. Izkušnje	6
4.2.2. Učenje.....	7
4.2.3. Motivacija	7
4.3. Genetika obnašanja.....	8
4.3.1 Prilagoditev spremenjenemu okolju in prirojene oblike vedenja	8
5. ANOMALIJE V OBNAŠANJU	8
5.1. Tipi anomalij	9
6. SPORAZUMEVANJE ČLOVEKA IN ŽIVALI	9
6.1. Interes človeka in živali.....	9
6.2. Dobro počutje živali – » <i>animal welfare</i> «	10
7. ŽIVLJENJE PSOV	11
7.1. Razvoj psov	11
7.1.1. Vpliv udomačitve	11
7.2. Pasja inteligenca	12
7.2.1. Jezikovna inteligenca.....	12
7.2.2. Adaptivna inteligenca	12
7.2.2.1 Pasji IQ test.....	13
7.2.3. Delovna inteligenca	13
7.2.4. Instinktivna inteligenca.....	13

8. ETOGRAM	14
8.1. Prehranjevanje in pitje	14
8.2. Blatenje in uriniranje	14
8.3. Konformistično obnašanje	14
8.4. Termoregulatorno obnašanje	15
8.5. Raziskovalno obnašanje	16
8.6. Socialno obnašanje	16
8.7. Spolno obnašanje	17
8.8. Igra in vaja	18
8.9. Izražanje	18
9. MATERIALI IN METODE	19
9.1. Pasji IQ test	19
10. REZULTATI	23
10.1. Pasji IQ test – PIQ	23
10.2. Opis in primerjava opazovanih lastnosti	32
10.2.1. Prehranjevanje in pitje	32
10.2.2. Blatenje in uriniranje	32
10.2.3. Konformistično obnašanje	32
10.2.4. Termoregulatorno obnašanje	33
10.2.5. Raziskovalno obnašanje	34
10.2.6. Socialno obnašanje	34
10.2.7. Spolno obnašanje	35
10.2.8. Igra in vaja	35
10.2.9. Izražanje	35
11. RAZPRAVA	37
12. ZAKLJUČEK	39
13. POVZETEK	40
14. SUMMARY	41
15. VIRI IN LITERATURA	42

KAZALO SLIK

Slika 1: Izražanje agresivnosti in pripravljenosti na napad pri psu.	4
Slika 2: Prestrašen pes, ki izraža podredivost.	16
Slika 3: Dominanten položaj psa. Izzvanost se izraža z agresivnostjo.	17
Slika 4: Začetek 2. testa PIQ.	24
Slika 5: Pes poskuša priti do priboljška.	24
Slika 6: Pohoštvo pred in po razporeditvi.	25
Slika 7: Nova razporeditev pohoštva pri drugem testiranju.	25
Slika 8: Pes se skuša rešiti brisače.	26
Slika 9: Začetek 6. testa.	27
Slika 10: Pes poskuša priti do priboljška pod krpo.	27
Slika 11: Priboljšek v kotu pri 7. testu.	28
Slika 12: Priboljšek v drugem kotu pri testu 8.	28
Slika 13: "Miza" iz knjig.	29
Slika 14: Pes s tace poskuša dobiti priboljšek.	29
Slika 15: Učenje ukaza »spredaj«.	30
Slika 16: Pravilna izvedba ukaza.	30
Slika 17: Učenje obrata.	31
Slika 18: Ovira z luknjo in izvajanje testa 12.	31
Slika 19: Čepeča drža pri blatenju.	32
Slika 20: Konformistično obnašanje – valjanje.	33
Slika 21: Termoregulatorno obnašanje – iztegovanje jezika.	33
Slika 22: Dobro prenašanje ekstremnih vremenskih razmer – igra v snegu.	34
Slika 23: Socialno obnašanje z drugimi vrstami živali.	34
Slika 24: Igra vlečenja.	35

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Obrazec za točkovanje PIQ z rezultati.	23
--	----

1. UVOD

1.1. Opredelitev problema

Tako ljudje kot živali imamo podobne sisteme za analizo informacij iz okolja, kar nam pove, da imamo tudi podobne občutke v podobnih situacijah. Dober primer so psi, za katere vemo, da zelo dobro zaznavajo spremembe naše energije in razpoloženja. Dobro branje naših čustev si lahko razlagamo kot »šesti čut«. Prav zato smo vsi, ki skrbimo za živali, odgovorni, da jim zagotovimo dobro počutje in primerne življenjske pogoje (Grandin in Johnson, 2012). S proučevanjem živih bitij se ljudje ukvarjajo že od nekdaj. Ključna za razvoj etologije kot vede sta bila Konrad Lorenz in Niko Tinbergen, ki sta na osnovi preučevanja nagonskega vedenja ptic postavila temelje etologije (Burkhardt, 2005). Etologija je veda, ki proučuje razumevanje medsebojnih odnosov in pristopov ter vključuje različne znanosti (Vreg, 1997). To tematiko že leta proučuje tudi znanstvenica in profesorica znanosti o živalih dr. Temple Grandin (2015), ki v svojih delih obravnava in opozarja predvsem na primerno ravnanje z živalmi, ki se posledično kaže pri njihovem vedenju in odzivanju na različne situacije.

V zadnjem obdobju znanstveniki vse bolj poudarjajo, da lahko razumne odločitve zasledimo tudi pri psih. Težko je presoditi, kdaj se njihovo vedenje kaže kot nagonsko dejanje, kot posledica šolanja ali posledica razumnega odločanja. Vsekakor pa lahko trdimo, da imajo psi posebno obliko razumevanja, ki velja zlasti, če pes živi pri gospodarju, ki mu omogoča razvoj njegovih sposobnosti (Vreg, 1997). Čeprav je človeštvo že tako dolgo tesno povezano s psi, pa njihovo razumevanje zahteva kompleksen (holističen) pristop. Čeprav z njimi živimo in se igramo, si še vedno ne moremo odgovoriti na številna vprašanja, še posebej tista, ki so povezana z njihovim umom in obnašanjem. Da bi razumeli njihove odzive, obnašanje in um, moramo pogosto najprej razumeti biološki razvoj psov, posledice vzgoje in predvsem vplive iz okolja, ki izoblikujejo določene vedenjske vzorce (Coren, 2010).

Problematika vedenjskih vzorcev se lahko kaže na različne načine in na različnih področjih. Glavni vzroki, ki lahko privedejo do motenj v obnašanju, so lahko tako vplivi in spremembe v okolju kot tudi nepravilno zagotavljanje življenjskih pogojev. Pomembno vlogo pri duševnem razvoju živali predstavljajo tudi procesi učenja, igre, pomanjkanja pozornosti ter slabe izkušnje, ki lahko povzročijo strah in stres pred določenimi situacijami.

1.2. Namen in cilji

V diplomski nalogi sem želela preveriti oz. predstaviti, kako spremembe vplivajo na obnašanje živali in kako se le-te na to odzovejo, kako sta med seboj povezani biologija in obnašanje živali ter kako se med seboj razlikujejo različni vedenjski vzorci. V začetnem delu predstavljam etologijo kot vedo. Nato opisujem sporazumevanje in interakcije med živimi bitji, povezujem obnašanje tudi z biologijo, fiziologijo in genetiko ter predstavljam različne tipe vedenjskih anomalij. Ker me zanima tudi področje zagotavljanja primernih življenjskih pogojev, ta del naloge končujem s sporazumevanjem človeka in živali, njihovih odnosov in odgovornosti skrbnika za zagotavljanje dobrobiti živali. V nalogi predstavljam tudi pomen posameznih čutil, ki so ključnega pomena pri sprejemanju dražljajev iz okolja in odzivanju na situacije – vedenje.

V drugem delu naloge, ki bo osredotočen na primer psa, sem želela ugotoviti, katere spremembe vplivajo na njegovo obnašanje, kako se nanje odzove ter kakšen je vpliv procesov učenja, igre, različnih izkušenj – tako slabih kot dobrih – na njegovo vedenje.

1.3 Metode dela

Teoretični del naloge obsega študij domače in tuje literature, ki je dostopna v obliki člankov, knjig in spletnih strani. Z opisno metodo sem predstavila različne vplive okolja na vedenje živali. Praktični del je temeljil na opazovanju živali. Kot objekt raziskave sem izbrala psa, saj menim, da gre za dobro poznano živalsko vrsto, ki je lahko dober primer za iskanje odgovorov na številna vprašanja, povezana z različnimi vedenjskimi vzorci. Eksperimentalni del naloge je temeljil na opazovanju odraslega psa, pasme bostonski terier in na primerjavi znanih splošnih dejstev in podatkov o značilnostih opazovanega psa. Izvedla sem tudi test pasjega IQ, s katerim sem skušala ugotoviti zmožnost reševanja problemov, učenja in spomina opazovanega psa.

1.4. Hipoteze

H1: Termoregulatorno obnašanje opazovanega psa se razlikuje od značilnosti pasme.

H2: Socialno obnašanje opazovanega psa se razlikuje od značilnosti pasme.

H3: Polovica opazovanih lastnosti se razlikuje od značilnosti pasme.

H4: IQ opazovanega psa predstavlja povprečno stopnjo znane inteligence pasme.

2. ETOLOGIJA IN KOMUNIKACIJA ŽIVIH BITIJ

»Etologija (grško: *etos* – vedenje, *logos* – veda) je veda, ki se ukvarja s proučevanjem vedenja živali. Z vedenjem mislimo na osnovna telesna premikanja organizma.« (Abramson in sod., 2009, str. 5).

Utemeljitelj etologije, biolog Konrad Lorenz, je to znanost označil kot vedo, ki primerjalno raziskuje vedenje živih bitij. V zadnjih obdobjih so se področja etologije usmerila v različne smeri, ki obsegajo tudi proučevanje živčnih in hormonalnih sistemov, genetike, procesov učenja, bolezni ter okolja. Za človeštvo pa je vedno bolj zanimiva usmeritev v proučevanje vedenja človeka (humana etologija), ki v povezavi z antropologijo, etnologijo, psihologijo in proučevanjem primatov poskuša ugotoviti spremembe v človekovem vedenju v skupinah in družbah. Etologija nam z novimi znanstvenimi pristopi omogoča možnost razumevanja procesov, narave, družbe in medsebojnih odvisnosti (Vreg, 1997).

Komunikacija je temeljni socialni proces vseh živih bitij, ki zagotavlja obstoj družbe in delovnih procesov, pri katerem komunikator na svojega komunikacijskega partnerja vpliva s svojimi stališči in vedenjskimi vzorci. Organizem iz okolja nenehno sprejema informacije v obliki signalov, sporočil, znakov, vzorcev, s katerimi ohranja stanje pripravljenosti za delovanje v okolju. Informacija je torej zaporedje oz. razmerje signalov, sporočil in simbolov iz okolja, ki povezujejo dele sistema in posledično določajo vzorce vedenja (Vreg, 1997).

Človek ima sposobnost komuniciranja z govorom, ki je temeljna prvina našega sporazumevanja. Živali pa v nasprotju z nami razvijajo različne, zelo učinkovite oblike sporazumevanja s kemičnimi, mehanskimi in vizualnimi signali. Številne vrste imajo zelo dobro (celo bolje od človeka) razvita čutila in receptorje, kar jim omogoča zelo dobro komunikacijo in zaznavanje okolja. Tudi ljudje komuniciramo s pomočjo različnih signalov, vendar se v primerjavi z živalmi sporazumevamo bolj zavestno (»z možgani«). Človek komunicira bolj z razumom, pri čemer vsako stvar premislimo, medtem ko pri živalih komunikacija temelji predvsem na genetsko prirojenih mehanizmih in nagonih. V primerjavi s človekom je obseg simbolov in signalov pri živalih zelo skromen in genetsko determiniran, kar pomeni, da jih ne morejo spreminjati, razen v primeru prilagajanja na novo okolje. Komunikacija živali je preprosta in ne potrebuje dodatnega pojasnjevanja, saj so celo zelo zapleteni sistemi (npr. pri čebelah) za partnerje jasni in natančni, medtem ko pri človeku pogosto prihaja do nesporazumov (Vreg, 1997).

Okolje je sestavljeno iz različnih prvin, stanj in dogodkov, med katerimi je medsebojna napetost, na katere se mora organizem odzvati. Živali se odzivajo predvsem na naravno okolje in dogajanje okolja v boju za preživetje. Kadar je človek v stresni situaciji, se v njegovem komuniciranju kaže predvsem strah in tesnoba; odziva se refleksno, celo panično. Enako se odziva tudi žival, pri kateri se odziv navadno kaže kot boj ali beg; tako kot pri človeku se poveča tudi število srčnih utripov. Bolj kot je okolje kompleksno, bolj mora žival razvijati svoje sposobnosti, s katerimi se v okolju prilagodi in preživi. Pri živih bitjih lahko opazimo genetsko pogojeno spontanost agresivnosti, ki je posledica interakcije z okoljem in nagona po preživetju v naravi. Izraža se kot pripravljenost na napadanje (slika 1), ki nastane kot odziv na okolje, ko žival ne more zadovoljiti potreb po hrani, gibanju, izživetju nagonov itd. (Vreg, 1997).

Slika 1: Izražanje agresivnosti in pripravljenosti na napad pri psu.

Vir: Vreg, 1997, str. 208; po Lorenz, 1978.

3. ČUTILA IN SPREJEMANJE DRAŽLJAJEV IZ OKOLJA

Čutilni organi imajo funkcijo, da dražljaje okolja spremenijo v signale, ki jih obdela živčni sistem. Domače živali imajo zaradi prilagojenih življenjskih pogojev v primerjavi z divjimi precej lažje življenje – ni jim treba iskati vode, hrane, spolnega partnerja itd. Zato so njihova čutila slabše razvita, kar pomeni, da bi domača žival v naravnem okolju težje preživela. Na razvoj čutil in sposobnosti njihovega delovanja vplivajo predvsem dražljaji iz okolja v obdobju odraščanja mladičev. Ključni so trije deli čutil (Štuhec, 2016):

- receptorski del, ki sprejema optične, mehanske, kemične in termične dražljaje in jih spreminja v električne signale,
- prevodni del, ki je sestavljen iz živčnih celic, ki prenašajo električne signale od receptorjev do skorje velikih možganov,
- možganski del, ki procesira informacijo, skrito v vzorcu električnih signalov, sproži motorični odgovor in daje subjektivni občutek stanja, povezanega z vhodno informacijo.

Glede na občutljivost na različne dražljaje poznamo različne vrste receptorjev: fotoreceptorji reagirajo na svetlobne, mehanoreceptorji na mehanske, kemoreceptorji na kemične in termoreceptorji na toplotne dražljaje. Vizualni (za vid), akustični (za sluh), olfaktorični (za voh in okus) in somatosenzorični (za tip) centri za analizo in sintezo senzoričnih vhodov so v skorji možganov. Obnašanje živali je tesno povezano s sposobnostjo sprejemanja dražljajev iz okolja (Štuhec, 2016).

3.1. Vid pri psu

Pes vidi slabo; ostrina vida je normalna do razdalje 10 m. Od barvnega spektra vidi samo modro, vijolično in indigo barvo; ostali spekter vidi v črno-beli sliki. Njihov vid pa je prilagojen na zaznavanje premikanja celo do razdalje 300 m. Psi gledajo binokularno, torej z obema

očesoma v kotu od 80° do 110°; skupen kot gledanja je 250° do 290°. Skupen kot je odvisen od oblike glave in lokacije oči (Štuhec, 2016).

3.2. Sluh pri psu

Psi slišijo odlično. Kar človek sliši na razdaljo 6 m, pes sliši na štirikrat večjo razdaljo; njegovo slušno območje sega od 10 do 50.000 Hz (Štuhec, 2016). Zaznavajo lahko tudi ultrazvok in druge visoko frekvenčne zvoke, saj imajo v ušesu 17 mišic, ki jim omogočajo, da se vedno obrnejo proti viru zvoka; prav tako imajo sposobnost, da iz šuma izločijo zvoke, na katere se osredotočijo (Medmrežje 4).

3.3. Voh pri psu

Psi imajo odlično razvit voh s 150 do 300 milijonov vohalnih receptorjev, zato pravimo, da je nos pravi kemični laboratorij, s katerim zaznavamo spremembe v okolju, spolna sporočila, agresivnost in tudi strah človeka. Sposobnost za vohanje določajo predvsem dolžina in oblika nosu (psi s kratkim nosom imajo pogosto respiratorne težave), velikost površine vohalnega organa in razvitost vohalnega centra v možganih in število pigmentov. Poleg tega imajo psi za vohanje še poseben organ, ki pri človeku ni razvit – Jakobsonov organ. To sta dva para vonjalnega organa oz. odprtini na nebu ustne votline, ki sta povezani z nosno votlino. Ločimo dve vrsti vohanja: zaprto vohanje – z nosom (nazalno vohanje) in pri odprtem gobcu – okušanje z jezikom (okušalno vohanje). Voh je tudi glavni način seznanjanja psa s človekom. Pes najprej temeljito prevoha človeka in si s tem ustvari sliko o njem. Človek ne sme kazati »agresivnosti«, saj lahko pes po znoju ugotovi njegov strah (Vreg, 1997). Pomembno je, da ima pes vedno vlažen smrček, saj tako poveča zaznavanje vonja (Medmrežje 4).

3.4. Okus pri psu

Pes ima v primerjavi s človekom slabo razvit okus, saj ima samo 2.000 okušalnih receptorjev, človek pa približno 9.000 (Štuhec, 2016). Pri psu sta voh in okus zelo povezana, zato vedno hrano najprej povoha in šele nato poje. Če mu hrana ne diši, je ne bo niti poskusil (Medmrežje 4).

3.5. Tip, temperatura, bolečina in mišični tonus pri psu

Pri psu je tip dobro razvit, še posebej na tipalnicah in gobcu, s katerimi se lahko orientira tudi v temi. Receptorji so posebej pomembni za mladiče, saj je telesni stik z drugimi mladiči in materjo izrednega pomena za dobro počutje in nadaljnji razvoj (Štuhec, 2016). Kot čutne tipalke delujejo predvsem dlake okoli oči, brki okoli gobca in dlaka pod čeljustjo. Psi so zelo občutljivi na temperaturo in bolečino; večina jih uživa v božanju glave, prsi, tudi za ušesi; večinoma jim ne ustreza dotikanje po tacah, zadnjici ali repu (Medmrežje 4).

4. VEDENJE ŽIVALI

Vedenje je način, s katerim se žival odziva na vplive okolje. Torej kako išče hrano, izbira partnerja, skrbi za mladiče in se izogiba plenilcem. Izoblikuje se že v zgodnjem obdobju pod vplivom okolja in genov (Wyatt, 2017). Fleksibilnost okolja pomaga organizmom pri

prilagajanju na spremembe in iskanju virov, ki so pomembni za njihovo preživetje. Vedenje živali lahko spremljamo tako pri domačih kot tudi pri divjih živalih in živalih v ujetništvu. Razumevanje vedenja je ključnega pomena pri zagotavljanju primernih življenjskih pogojev. Da vplivi iz okolja igrajo pomembno vlogo pri obnašanju živali, lahko dokažemo tudi s specializacijo organizmov v okolju. Vsaka vrsta pri prilagoditvi na določene spremembe v okolju na podlagi izkušenj ustvari določene »strategije« in vedenjske vzorce, ki ji pomagajo, da se na razmere v okolju prilagodi in preživi. Dober primer vpliva sprememb v okolju na vedenje živali je globalno segrevanje, ki vedno bolj vpliva tudi na migracije živali. Študije kažejo, da so spremembe v vedenju živali pogosto tudi prvi pokazatelj degradacije okolja (Mandal, 2015).

4.1. Fiziologija obnašanja

4.1.1. Hormoni in feromoni

Na vedenje vplivajo različni notranji dejavniki, kot so centralni živčni sistem in sistem endokrinih žlez, ki izloča hormone in posledično vpliva na temeljne gone in čustva, kot so spolna sla, agresivnost, jeza, strah, veselje, žalost itd. Ker hormoni vplivajo na vedenje, v različnih funkcijskih krogih spodbujajo tudi rast in nastajanje spolnih znakov, uravnavajo telesno temperaturo, sodelujejo pri popravi poškodovanega tkiva in povečujejo energijo. Delovanje hormonov je proces, sestavljen iz zaporedja kemičnih reakcij, ki vplivajo na vedenje organizma na različnih področjih. Najbolj raziskan je vpliv na spolno in agresivno obnašanje. Dejavniki, ki na to vplivajo, so dnevna svetloba, sončna toplota, dražljaji iz okolja, stres itd. (Vreg, 1997).

Feromoni so kemični signali. Kot feromoni lahko delujejo izločki (blato, urin, slina), medtem ko večina živali proizvaja feromone v posebnih feromonskih žlezah. Preko teh se izločajo kemične snovi s posebnim vonjem. Psi pri spoznavanju, npr. ovohavajo zadnjice, ker so ob analni odprtini feromonske žleze (Štuhec, 2016).

4.2. Biologija obnašanja

Biologija obnašanja proučuje oz. vključuje vse procese od sprejema dražljaja do končne reakcije organizma. Odvisno od kombinacije dražljajev ločimo različno močne reakcije. Vsak dražljaj ne sproži reakcije organizma, saj se z učenjem in nabiranjem izkušenj (sploh v mladih letih) žival nauči, na katere naj se odzove in na katere ne. Zato so izkušnje in učenje za žival izredno pomembni, saj se tako lahko lažje prilagodi spremembam v okolju in obvladuje tako pozitivne kot negativne dražljaje (Štuhec, 2016).

4.2.1. Izkušnje

Izkušnje se kažejo kot rezultat dogodkov v okolju in telesu; žival jih lahko pridobi hitro ali pa za njih potrebuje več časa. Obnašanje je odvisno od živčnega sistema; izvajajo ga mišice, okostje in organi. Obnašanje ni odvisno samo od genotipa živali ali samo od vplivov okolja, ampak je posledica vseh interakcij med živaljo in okoljem, ki vpliva na izoblikovanje osebkov. Čutila zaznavajo vplive okolja in te informacije prenesejo v centralni živčni sistem, kjer se obdelajo in shranijo kot izkušnje (Štuhec, 2016).

Kadar se živo bitje pojavi v novih, težavnih situacijah v okolju, prirojeni vzorci vedenja ne zadostujejo, zato se morajo razviti novi vedenjski vzorci. Izkušnje so lahko dobre ali slabe. Pes v mladosti npr. preživlja fazo visoke občutljivosti. Mladiči so občutljivi na dogajanja v okolju in pridobivajo izkušnje skozi vse dogodke. Občutljivost mladiča je odvisna tudi od genetskih dejavnikov in osebnostnih lastnosti psa, zato se psi med seboj zelo razlikujejo. Ker se v tej fazi navajajo tudi na zunanje dražljaje iz okolja, lahko neprijetne izkušnje (npr. ropot avtomobilov, streli, šumi) vplivajo na vedenje tudi v kasnejšem obdobju – razvije se lahko strah pred določenimi situacijami (Vreg, 1997).

4.2.2. Učenje

Učenje je proces prilagoditve živega bitja spremenjenim pogojem v okolju; s tem pridobi nove vedenjske vzorce. Na določene vplive okolja in dražljaje iz okolja se žival sploh ne odzove, saj se je naučila ignorirati tiste dražljaje, na katere je bila njena reakcija nepotrebna. Živali se lažje naučijo v povezavi z določeno asociacijo (npr. izogibanje določenim neprijetnim situacijam in dražljajem, ki jim dajejo asociacijo na pretekle neprijetne izkušnje). Sposobnost učenja je odvisna tudi od genetskih in okoljskih dejavnikov (Štuhec, 2016).

Pri učenju je zelo pomembno privajanje na določene dejavnike iz okolja, saj s tem živali omogočimo hitrejše in boljše obvladovanje novega položaja. Znano je, da lahko živali reagirajo celo na spremembo oblačil pri rejcu ali lastniku; pojavlja se, npr. tudi reakcija na belo haljo, podobno kot pri ljudeh, ko morajo k zdravniku. V nasprotju s privajanjem se pri preobčutljivosti povečuje reakcija na vsak dražljaj iz okolja, pri čemer je pri prvem srečanju reakcija manjša kot pri vsakem naslednjem. Zato lahko vsaka sprememba v okolju na žival vpliva kot kazen ali kot nagrada. Nagrada poveča uspešnost učenja oz. verjetnost, da bo žival določeno dejanje storila, kazen pa obratno. Kot kazen lahko delujeta tudi bolečina in strah (Štuhec, 2016).

Na obnašanje živali vpliva predvsem okolje, v katerem se mlada žival razvija, saj je po rojstvu razvoj senzoričnega sistema močno pod vplivom novih izkušenj. Če bi živali, npr., redili v stalni temi, bi imele slabše razvit vid, zato bi prišlo do spremenjenega obnašanja. Učinkovitost obnašanja se kasneje razvija tudi s starostjo in izkušnjami. Če žival vzrejamo v socialni izolaciji, se to kasneje kaže na njenem obnašanju pri stiku z drugimi živalmi ali pri iskanju spolnega partnerja, saj se takšne živali težje borijo s tekmeci. Socialna razmerja pomembno vplivajo tudi na razvoj pri mladih živalih, saj se ena od druge učijo; še posebej se učijo od svoje matere. Rejci ugotavljajo, da je v čredi dovolj samo ena žival, ki si zna odpreti vrata; sčasoma bodo to znale tudi ostale (Štuhec, 2016).

Tudi psi povezujejo svoja doživetja, npr. žvenket posode za hrano mu da asociacijo na jed in s tem občutek veselja. Če pa bo doživel neprijeten dogodek, si ga bo prav tako zapomnil do konca življenja. Pes ima močno čustveno življenje, zato na njegovo obnašanje vplivamo predvsem z izražanjem čustev. Za pravilno vedenje ga spodbujamo z občutkom veselja, ljubkovanjem, hvalo, igro, medtem ko neželjeno vedenje kaznujemo z ostro besedo. Pri učnem procesu moramo upoštevati tudi pasmo, predhodno vzgojo; pomembna je njegova narava (plašnost, agresivnost, motiviranost itd.) (Vreg, 1997).

4.2.3. Motivacija

Motivacija je proces, ki odloča, katere vedenjske in fiziološke spremembe bo žival opravila v nekem času. Informacije, ki gredo v center odločanja, imenujemo vzorčni dejavniki, ki se v

povezavi z okoljem hitro spreminjajo. Zato so spremembe v obnašanju predvsem odgovori na spremembe vzorčnih dejavnikov. Ko nivo dejavnikov narašča, narašča tudi verjetnost, da bo žival določeno dejanje opravila. Če je žival, npr., več časa brez vode, se povečuje možnost, da bo pila. Pravimo, da je njena motivacija velika. Motivacija je majhna, če se je žival pravkar nasitila, saj nima motiva za prehranjevanje. Vzorčnih dejavnikov za motivacijo ne moremo meriti direktno, saj imajo nekatere oblike obnašanja prednost pred drugimi. Žival je pripravljena različno »delati« oz. vlagati energijo za različne dobrine (voda, hrana, spolni partner, teritorij, preživetje itd.). Če se v bližini živali pojavi sovražnik (plenilec), dobi beg prednost pred vsemi ostalimi dobrinami in oblikami obnašanja (Štuhec, 2016).

4.3. Genetika obnašanja

Med osebkami iste vrste lahko prihaja do variabilnosti v obnašanju, ki je posledica genetskih razlik, ki vplivajo na uspešno iskanje hrane, izogibanje plenilcem itd. V populaciji se navadno ohranijo tisti geni, ki omogočajo primernejše obnašanje za preživetje, medtem ko se v naslednjih generacijah njihova frekvenca še poveča. To imenujemo naravna selekcija, katere posledica je postopno izginjanje neučinkovitih lastnosti oz. genov za preživetje (Štuhec, 2016).

4.3.1 Prilagoditev spremenjenemu okolju in prirojene oblike vedenja

Živali so v evoluciji razvijale nove oblike vedenja, zato ima vsako prirojeno vedenje korenine v razvoju vrste. Kadar je žival v novih, spremenjenih pogojih, prirojene oblike ne zadostujejo več, zato mora za prilagoditev v novem okolju razviti nove oblike vedenja (Vreg, 1997).

Ker ne obstajajo samo genetsko ali samo socialno pogojene oblike vedenja, so se različne oblike razvile v zapletenem medsebojnem učinkovanju dednih vzorcev in okolja. Večina vedenjskih vzorcev je organizirana tako, da izpolnjuje biološke funkcije živali, ki jih živali pridobijo na dva načina: dedne informacije, ki jih pridobijo z naravno selekcijo, ali s prilagojenim vedenjem glede na spremembe v okolju. Mnoge oblike so lahko priučene in prirojene hkrati, kar ne pomeni drugega, kot da žival dedno obliko vedenja izboljša z individualnim učnim procesom (Vreg, 1997). Vedenje živali na zelo pomemben način nadzorujejo geni. Kljub temu vse neposredne odločitve o posameznih dejanjih določa centralni živčni sistem. Bolj kot so možgani razviti, bolj se vključujejo v posamezne procese z učenjem in simulacijami (Dawkins, 2006).

Z vzrejo ljudi od nekdaj vplivajo na vedenje živali. Že v zgodovini so ljudje vedeli, da lahko s križanjem posameznih vrst in/ali pasem ustvarimo novo vrsto/pasmo z želenimi lastnostmi in vedenjskimi značilnostmi. Sposobnosti, ki jih vrsta podeduje, postanejo značilnosti, ki določajo razlike med posameznimi pasmami (npr. psi). Značilnosti se kažejo pri splošnem vedenju ali pa vplivajo na to, kako se osebek izkaže pri reševanju problemov, poslušnosti itd. (Coren, 2010).

5. ANOMALIJE V OBNAŠANJU

Anomalije v obnašanju oz. vedenjske anomalije, so odstopanja od vrsti značilnega obnašanja v kvantitativnem in kvalitativnem smislu (Štuhec, 2016)

Normalno obnašanje je tisto, ki je značilno za določeno vrsto. S pojmom vedenjske anomalije oz. nenormalno obnašanje vrste razumemo (Štuhec, 2016):

- normalne oblike obnašanja, ki se pojavljajo nenormalno pogosto (kvantitativne spremembe),
- nenormalne oblike obnašanja, ki jih žival v svojem normalnem obnašanju ne premore (kvalitativne spremembe).

5.1. Tipi anomalij

V etološki literaturi najdemo več vrst anomalij v obnašanju. Zelo uporabna je razdelitev anomalij obnašanja po Brantasu (Štuhec, 2016; po Sambahaus, 1978):

1. Spremembe v dnevnem ritmu. Kažejo se v pogostem prekinjanju počivanja ali prestavitvi prehranjevanja na čas, ko živali sicer zapustijo korito in grejo k počitku.
2. Spremembe pogostosti posebnih oblik obnašanja: frustrirana kokoš si, npr., čisti perje krajši čas.
3. Povečanje pogostosti obnašanja iskanja: kokoši, npr., iščejo možnost, da bi jajca znesla stran od jate.
4. Nepopolna gibanja. Živali jih izvajajo, kadar njihove potrebe niso zadovoljene (npr. peščena kopel v kletkah brez peska).
5. Gibanja na nadomestnih predmetih in predmetih izogibanja. Izvajajo jih ob pomanjkanju ustreznega materiala (npr. pomanjkanje nastilja, medsebojno sesanje telet zaradi nezadovoljene potrebe po sesanju).
6. Preskočno obnašanje. Žival prekine eno obliko obnašanja in začne z drugo (npr. prašič, ki so ga odrinili od korita, gre k napajalniku in pije vodo).
7. Kompromisno obnašanje. Žival se ne more odločiti med dvema oblikama obnašanja, zato napravi kompromis med obema (npr. pasje sedenje pri pujskih, ki so jim mrežasta tla neprijetna za ležanje in stanje).
8. Prazna opravila: pri reji brez nastilja in brez dokrmljevanja so, npr., opazili prazno žvečenje.
9. Stereotipije: to so gibanja, ki se stalno ponavljajo na enak način. Pri živalih, ki kažejo stereotipije, se izloča hormon endorfin, ki pomaga obvladovati stres. Primer stereotipije je pri zvereh v živalskem vrtu, ki dolgotrajno tekajo naprej in nazaj po kletki.
10. Povečana agresivnost. Pojavlja se, če je gostota naselitve živali prevelika.
11. Obnašanje bega. Gre predvsem za izkazovanje frustracij, zato se poženejo v beg. Izražanje bolečine.

6. SPORAZUMEVANJE ČLOVEKA IN ŽIVALI

6.1. Interes človeka in živali

»Pes ne razlikuje med dobrim in slabim, med primernim in neprimernim vedenjem, med odgovornim delovanjem in napačnim delovanjem. Pes ne razlikuje med občutkom za pravilno in občutkom krivde za nepravilno.« (Vreg, 1997, str. 184)

Pes ne ve, kaj je pravilno vedenje – to vemo mi, zato določamo njegovo vedenje. Mi ga naučimo, kaj je pravilno in kaj je nepravilno vedenje. Torej, če mi nekaj hočemo od psa, je to

naše hotenje in ne njegova želja. Četudi ga pokličemo, naj pride k nam, je to naša volja. Pes počenja tisto, k čemur ga silijo njegovi nagoni. Če želimo, da nam pes prinese palico, se moramo najprej vprašati, kaj ga bo motiviralo, da bo prinesel palico oz. svoj interes prenesti na njegove potrebe. Če poenostavimo, moramo v psu vzbuditi interes oz. nagon po igri. To je tudi osnovna zakonitost za graditev določene učne situacije. Kljub dejstvu, da na pravilno vedenje vplivamo predvsem mi s svojimi željami in učenjem, pa lahko razmišljamo še v drugo smer – da pes sam ugotovi, kaj je pravilno vedenje in kaj ne. To bi bilo možno skozi izkušnje, kjer bi pes sam ugotovil, da je njegov odziv na določeno situacijo bil napačen, kar bi posledično pustilo negativno izkušnjo in s tem zavedanje, da tega več ne sme početi (Vreg, 1997).

6.2. Dobro počutje živali – »*animal welfare*«

»*Animal welfare*« je besedna zveza, uporabljena v evropskih državah z angleškim jezikom; v Ameriki je bolj uporabljena zveza »*animal well-being*«. Oba izraza lahko v slovenščino prevedemo kot dobro počutje živali. Različne definicije se med seboj razlikujejo, a v bistvu pomenijo isto: da je dobro počutje možno v takem okolju, ki osebkom omogoča značilno obnašanje, s katerim lahko zadovolji vse svoje potrebe (Štuhec, 2016).

Dobre življenjske razmere je najlažje zagotoviti z zagotavljanjem dobrega počutja živali, ki je odvisno od čustev. Tako domačim, kot živalim v ujetništvu mora okolje vzbujati čim več pozitivnih čustev. Razumevanje čustvovanja živali je ključnega pomena pri razumevanju njihovih vedenjskih vzorcev. Danes ni biološke metode za ugotavljanje počutja živali. Edina metoda za presojo, ali je neko okolje za žival dobro ali ne, je vedenje živali in njeno opazovanje in s tem vpogled v njena čustva. Glavni problem je, da ne vemo, kako naj bi se živali vedle v ujetništvu in da se živali v ujetništvu ne morejo vesti enako, kot bi se v naravi. Še težje uresničljiva je pravica do normalnega življenja, saj pri marsikateri vrsti ne vemo, kako jim ustvariti pravilne razmere za življenje, ker niti ne vemo dovolj o njihovih normalnih oblikah vedenja. V takšnih primerih je najbolje in najpomembneje, da se osredotočimo na zadovoljevanje osnovnih čustvenih potreb, ki so v veliki meri podlaga za njihovo vedenje. Pomembno je, da ne spodbujamo besa, strahu in panike; spodbujamo iskanje in igro. Živali s tem zagotovimo okolje, ki jo bo zaposlovalo in hkrati preprečevalo razvoj duševnih motenj in neznačilnih oblik vedenja (Grandin in Johnson, 2012).

Štirje ključni faktorji pri zagotavljanju dobrega počutja in dobrih pogojev so (Grandin, 2015):

1. Primerno hranjenje – odsotnost dolgotrajne žeje in lakote.
2. Primerna nastanitev – zagotavljanje toplote, gibanja in počivanja.
3. Zagotavljanje dobrega zdravstvenega stanja – preprečevanje bolezni, bolečine in poškodb.
4. Primerno vedenje – izražanje družbenega vedenja in dobrega odnosa človek-žival.

7. ŽIVLJENJE PSOV

Psi so zelo družabni in občutljivi na vse, kar počnemo, zato se tudi zelo razlikujejo od drugih živali. Vemo, da so sposobni slediti našemu pogledu in dobro vedo, kam smo skrili njihovo hrano ali igrače (Grandin in Johnson, 2012).

7.1. Razvoj psov

Čeprav so sledi o starodavnem psu zabrisane, so znanstveniki na podlagi DNK analiz podali mnenje, da smo ljudje udomačevali volkove že pred več kot sto tisoč leti. Pomemben dokaz so tudi fosili psov iz davnine. S pomočjo teh so ugotovili, da so bili »prvi psi« zelo podobni današnjim sibirskim huskyjem, le da sta bila njihova glava in gobec močnejša in širša. Najdbe kažejo, da so psi že v davni preteklosti služili kot čuvaji in kot družabniki. Strokovnjaki za pse menijo, da so se psi razvili neposredno iz volkov. Nekateri psi se na videz zdijo zelo podobni volkovom (npr. nemški ovčarji), drugi pa so lahko bolj podobni lisicam. Zaradi vseh različic je včasih zelo težko ugotoviti, ali so določene živali med seboj povezane ali ne. Nekateri trdijo, da so psi udomačeni volkovi ter da so razlike predvsem posledica tega, da smo v različnih obdobjih in na različnih koncih sveta udomačevali različne volkove, kar je podprto tudi z dokazi DNK (Coren, 2010).

Čeprav se pasme med seboj po izgledu zelo razlikujejo, pa imajo po obnašanju veliko skupnih lastnosti in podobne načine sporazumevanja: vse uporabljajo enake telesne in obrazne signale, da izražajo jezo, strah, zadovoljstvo, podreitev itd. Vse tulijo in, čeprav tega v naravi pogosto ne slišimo, vsi psi znajo lajati, tako domači kot divji psi. Vsi predstavniki družine psov razen lisic so izredno družabni, kažejo socialne navade in so zelo zaščitniški do mladičev (Coren, 2010).

7.1.1. Vpliv udomačitve

Čeprav so se psi razvili iz volkov, to ne pomeni, da se značilnosti slednjih izrazijo tudi pri psih. Proces udomačitve je vplival na to, da se psi ne samo fizično ampak tudi psihično razlikujejo od svojih predhodnikov. Pri vzreji so ljudje izbirali značilnosti mladičev. Temu s strokovno besedo pravimo neotenija, kar pomeni, da odrasla žival ohrani veliko značilnosti nedorasle živali in se kaže tako v vedenju kot v videzu. Če opazujemo telo, je ena izmed glavnih razlik med domačimi in »divjimi psi« (npr. kojot, volk, afriški divji pes) ta, da imajo domači krajše smrčke, ki so bolj podobni mladostnim. Skrajni primeri so npr. mopsi in buldogi. Druga razlika je velikost. Na splošno so psi manjši kot volkovi. Obstajajo izjeme, npr. nemška doga, a so načeloma domači psi manjši od divjih. Spremenila se je tudi barva dlake. Večina volkov je enakomerno obarvanih, s kakšnim rahlim svetlim odtenkom, medtem ko so domači psi raznoraznih barv in vzorcev – od belih odtenkov do rdečih odtenkov in pik pri dalmatincih. Pri dlaki razlikujemo tudi kratko in dolgo dlako; najdemo celo gole pse, medtem, ko imajo volkovi večinoma enakomerno porastel kožuh. Kar se tiče uhljev, noben divji pes nima povešenih, medtem ko imajo številne domače pasme viseče uhlje celo življenje (Coren, 2010).

Če primerjamo vedenje, lahko opazimo, da se domači psi vedejo bolj podobno mladičem, kar se kaže npr. v podredljivosti. Domače pse vzrejamo tako, da bi zmanjšali strah pred novimi, neznanimi stvarmi in ljudmi, medtem ko se pri divji psih tak strah pojavlja precej pogosto.

Domač, vzgojen pes se načeloma ne boji dotika in je do tujcev strpen, kar pa za divjega psa ne moremo trditi (Coren, 2010).

Ker že stoletja vzgajamo in ustvarjamo pse, so se njihove telesne in duševne lastnosti spreminjale tako kot ustrezajo nam in našim željam. Ustvarili smo pasme za opravljanje posebnih nalog in opravil ter različnih temperamentov (Betterncourt, 2000). Mnogo pasem, o katerih so pisali v preteklosti, danes zaradi lastnosti, ki niso bile več zaželenih, ne obstaja več (Coren, 2010).

7.2. Pasja inteligenca

Ljudje imamo različne sposobnosti, tako primarne kot mentalne. Imenujemo jih inteligenca. Inteligenco torej opredeljujemo kot sposobnost reševanja problemov ali vedenja, ki so odvisna od danega okolja in kulturnih oz. socialnih situacij. Na inteligenco lahko vplivamo z vzgojo in pridobivanjem izkušenj. Tako kot pri človeku lahko tudi pri psih prepoznamo sposobnosti, ki kažejo na različne vrste inteligence (Coren, 2010):

- Prostorska inteligentnost. Pes si zapomni, kje v hiši bo našel igračo, kje spi ali kam smo pospravili njegov povodec.
- Gibalna inteligentnost. Sposobnost psa, da skače v višino, spleza po lestvi itd.
- Intrapersonalna inteligentnost. Pes noče skočiti čez oviro, saj ve, da je zanj previsoka.
- Interpersonalna inteligentnost. Pes nas pogleda in pomaha z repom v upanju, da mu bomo dali kaj svoje hrane.
- Glasbena inteligentnost. Pes prične ob neprijetni ali zelo glasni glasbi lajati.

7.2.1. Jezikovna inteligenca

Zmožnost razumevanja jezika pri psih vključuje gibe, besede in znake. Najprej se razvije sposobnost razumevanja jezika in odzivanja na naše izgovorjene besede. Besede pa lahko nadomestijo številni znaki in gibi – npr. zamahnemo z roko, kar pomeni »pridi«. Odziv na telesno govorico opazimo tudi, če smo jezni, četudi ne na svojega psa, kako postopa naokoli z repom med nogami, povešenimi uhlji ali pa se skriva in trese, kot da je nekaj storil narobe. Mahanje z repom, pokončni uhlji in dvignjena zadnjica lahko pomenijo srečo, veselje, željo po igri. Jezikovna inteligenca se kaže tudi v pasjem oglašanju – različne višine in trajanja laježa, renčanje, cviljenje ... (Coren, 2010).

7.2.2. Adaptivna inteligenca

Ko govorimo o sposobnosti učenja in reševanja problemov, govorimo o adaptivni oz. prilagoditveni inteligenci. Sposobnost učenja opredelimo kot določene izkušnje, ki jih posameznik potrebuje, da nekaj zabeleži v spomin in vključuje učenje z opazovanjem, okoljsko učenje, socialno učenje, razumevanje jezika in učenje nalog. Razlikujemo tudi kratkoročni in dolgoročni spomin. Sposobnost reševanja problemov je sposobnost, da posameznik poveže določene informacije, podatke v pravilen odziv in se nauči nove informacije uporabljati v prihodnjih situacijah v okolju. Adaptivna inteligenca omogoča posamezniku, da se prilagodi okolju in s svojimi sposobnostmi poskuša zadovoljiti svoje potrebe. Za to vrsto inteligence je značilno, da ni toliko odvisna od pasme in njenih lastnosti, ampak je veliko bolj individualna. Najvišje ocene so na splošno dosegali dobermanj,

labradorci, nemški ovčarji in zlati prinašalci; blesteli so tako pri reševanju problemov kot pri učenju in spominu. Primerjave rezultatov kažejo, da lahko nekatere pasme blestijo na enem področju, nekatere pa pri obeh, kar pomeni, da sposobnosti za učenje in spomin ne pomenijo nujno tudi sposobnosti reševanja problemov (Coren, 2010).

7.2.2.1 Pasji IQ test

Preverjanje adaptivne inteligence posameznega psa lahko opravimo s pasjim IQ testom, ki je sestavljen iz dvanajstih individualnih problemov, ki vključujejo številna področja adaptivne inteligence. Testi so drug od drugega neodvisni in so lahko za posamezne pse težji, za druge lažji. Da bi bil test veljaven, moramo upoštevati nekaj pogojev: pes mora biti star vsaj eno leto; psa naj testira oseba, s katero živi vsaj tri mesece; pes naj zadnjih deset tednov živi na istem kraju. Pomembno je, da ne glede na to, kako pes izvaja naloge, med opravljanjem ne povzdiguje glasu, se ne razburja in ne kažemo pretiranega navdušenja ali razočaranja, saj lahko vse to vpliva na njegovo obnašanje in izvajanje nalog (Coren, 2010).

Rezultati testov v splošnem kažejo, da različne pasme blestijo na različnih področjih in da so psi, ki bolje opravijo na testih učenja in spomina, slabši na testih reševanja problemov. Terierji naj bi, npr., spadali med pasme, ki bolje rešujejo probleme, slabše pa se odrežejo na testih spomina in učenja (Coren, 2010)

7.2.3. Delovna inteligenca

Delovna ali poslušnostna inteligenca se navezuje na učljivost, prednosti in omejitve določenih pasem. Ker gre tudi za inteligenco, potrebno za uresničevanje nalog v realnih situacijah pod vodstvom nekoga, ji pravimo tudi delovna inteligenca. Ne drži, da imajo psi, ki se najbolje učijo in rešujejo probleme, tudi najboljšo delovno inteligenco. Pes mora imeti za uspešno delovanje pod človekovim vodstvom vsaj toliko adaptivne inteligence, da ugotovi, kakšno vedenje od njega zahtevamo, zato visoka stopnja adaptivne inteligence ni dovolj. Najpomembnejše je, da ima pes željo in pripravljenost, da izvaja določene dejavnosti in rešuje probleme ter da je sposoben daljše pozornosti. Če ni sposoben obvladovati svojih odzivov, ga lahko hitro kaj zmoti. Ko primerjamo adaptivno in delovno inteligenco, lahko ugotovimo, da prva meri, kaj lahko pes stori zase, delovna pa, kaj lahko pes stori za nas – torej gre za socialno interakcijo med psom in človekom (Coren, 2010).

7.2.4. Instinktivna inteligenca

Instinktivna ali nagonna inteligenca se kaže kot vedenje, ki je odvisno od genetskih dejavnikov in lahko izraža velik del spretnosti. Vključuje genetske predispozicije, zato je nanjo najtežje vplivati in se z njo tudi manj ukvarjamo. Veliko lahko pripomoremo, če posvečamo pozornost sposobnostim in temperamentu bodočim staršem. Na primer, če je mladič potomec staršev, ki sta dobila nagrade na tekmovanju iz poslušnosti, to vsekakor kaže na genetski potencial mladičev in pomeni, da vzreditelja ne zanima samo zunanji videz ampak tudi njegov temperament in sposobnosti. Čeprav je naš pes podedoval določene vedenjske vzorce, še vedno obstaja nekaj prostora za njihovo spreminjanje. Pri tem je najbolj pomembno, da izberemo okolje, v katerem se lahko izognemo dražljajem, ki sprožajo podedovana vedenja. Terierje lahko tako zelo hitro zmotijo majhne živali v bližini, luči in premikajoči se odsevi na tleh, ker sproži njihova lovska nagnjenja, zato za njihovo urjenje

kraji s takšnim pojavljanjem niso primerni (npr. v senci drevesa na sončen vetroven dan) (Coren, 2010).

8. ETOGRAM

»Pod pojmom etogram razumemo ves inventar ali katalog obnašanja, ki ga ima posamezna vrsta živali. Delimo ga na različne funkcionalne kroge.« (Štuhec, 2016)

V tem poglavju predstavljam vedenjske oblike psov in značilnosti pri vrsti bostonski terier. V praktičnem delu naloge jih primerjam z dobljenimi rezultati opazovanja.

8.1. Prehranjevanje in pitje

Na prehranjevanje vplivajo različni dejavniki: dnevni ritem, socialni in notranji vplivi, dražljaji iz okolja. Živali uravnavajo velikost obroka glede na energijsko vrednost; prekinitev prehranjevanja, ki je lahko prekinjeno zaradi različnih vplivov iz okolja, kot so vročina, veter, dež, otepanje insektov itd. Navadno se prehranjevanje prekine zaradi občutka sitosti (Štuhec, 2016).

Pes mora biti hranjen v skladu s potrebami, kar velja še posebej pri mladičih, ki imajo manjša prebavila, zato jih hranimo večkrat na dan z manjšo količino hrane. Odrasle pse hranimo enkrat dnevno in še to ne preveč obilno. Zamaščeni psi so bolj izpostavljeni boleznim gibal, srca, ožilja, sladkorne bolezni itd. (Štuhec, 2016).

Količina popite vode je odvisna od temperature okolja, količine vode v hrani, količine soli v hrani, pasme, starosti, velikosti. Pes naj bi imel vodo vedno na istem mestu; povprečno na dan popije 40 ml vode na kg telesne teže (Štuhec, 2016).

8.2. Blatenje in uriniranje

Domače živali ne žrejo svojih iztrebkov in se jim celo izogibajo. Psi imajo pri blatenju čepečo držo zadnjih nog; po končanem blatenju s tacamo grebejo proti iztrebkom. Mladiči pri obeh spolih urinirajo čepe; v starosti 8-9 mesecev začnejo psi moškega spola dvigovati zadnjo nogo. Večkrat obhodijo svoj teritorij, se ustavijo pri vsakem drevesu ali grmu ter ga poškopijo z nekaj kapljami seča – temu pravimo označevanje teritorija oz. markiranje. Markiranje je sproščanje svojih feromonov drugim psom in označevanje svojega terena. Samice načeloma urinirajo čepe; dogaja se, da kdaj dvignejo nogo kot samec (Štuhec, 2016).

V literaturi najdemo zapise, ki pravijo, da imajo bostonski terierji pogosto težave s kontroliranjem urina ali blata, zato je lahko sploh pri mladičih potrebno veliko potrpežljivosti, da jih naučimo potrebo opravljati zunaj (Swager, 2011).

8.3. Konformistično obnašanje

»H komfortnem obnašanju prištevamo tiste oblike obnašanja, ki neposredno vplivajo na boljše počutje in služijo negi telesa.« (Štuhec, 2016, str. 95; po Heymer, 1977).

Komformistično obnašanje delimo v dve skupini (Štuhec, 2016):

- Nega telesa in termoregulacija: valjanje po vlažnih tleh, valjanje po suhih tleh, kopanje, praskanje, drgnjenje ob predmete, oblizovanje, praskanje itd.
- Gibanje ugodja: zehanje, pretegovanje, stresanje, glasovi ugodja itd.

Pri zagotavljanju ugodja in izogibanju neugodju je pomembna varnost, pri čemer imajo pomembno vlogo predvsem receptorji, ki zaznavajo pritisk in temperaturo. Za živali je nega telesa zelo pomembna; pri psu so najpogostejše oblike nege telesa praskanje, valjanje, kopanje, oblizovanje, grizljanje, drgnjenje. Nekateri se radi kopajo, čemur sledi stresanje (Štuhec, 2016).

Mnogi lastniki bostonskih terierjev so opazili, da se njihov pes večkrat grizlja; rad se tudi valja (Swager, 2011).

8.4. Termoregulatorno obnašanje

Termoregulatorno obnašanje je posledica spremembe temperature okolja. To pomeni, da lahko žival zebe ali pa ji je vroče. V območju tako imenovanega termičnega ugodja lahko živali vzdržujejo svojo telesno temperaturo in se lahko pri različnih pasmah pri isti vrsti razlikujejo glede na to, kje živijo. Pri previsoki telesni temperaturi nastanejo problemi z regulacijo, medtem ko so pri podhladitvi problemi manjši, saj mnoga telesna tkiva lažje prenesejo podhladitev. Delimo jo na vedenjsko termoregulacijo (povečana ali zmanjšana telesna aktivnost, migracija, zimsko spanje, valjanje v blatu, iskanje hladnejše mikrokline, škropljenje z vodo itd.), ki predstavlja prvo obrambno linijo proti klimatskem stresu, in fiziološko termoregulacijo (povečanje ali zmanjšanje produkcije toplote, povečanje količine zaužite hrane, potenje, povečanje količine popite vode itd.), ki se kot druga obrambna linija vključi kasneje. To pomeni, da je potreba po delovanju fiziološke oz. druge obrambne linije manjša, saj je žival s prvo oz. vedenjsko termoregulacijo že poskrbela za uravnavanje svoje telesne temperature. Posledično žival prihrani energijo, saj bi je fiziološka regulacija porabila veliko več (Štuhec, 2016).

Vedenjska termoregulacija pri psu se v vročini kaže kot iskanje sence, pospešeno dihanje in iztegovanje jezika. Nekateri psi tudi radi ležejo v vodo. Sopenje jim pomaga pri izmenjavi toplega in hladnega zraka. Če je več časa izpostavljen visokim temperaturam, kjer nima možnosti umika, lahko pride do temperaturnega udara, ki povzroči poškodbe notranjih organov ali celo smrt. Psi včasih nimajo pravega občutka, kdaj postane prevroče in se zato ne umikajo soncu. V takšnih primerih moramo psa umakniti v senco in se izogniti aktivnostim v vročini. Prav tako se ne sprehajamo po vročem asfaltu. Zagotovimo zadostno količino sveže vode; občasno ga lahko tudi shladimo z vodo, pri čemer pa je nujno, da mu najprej shladimo le tace in trebuh ter šele nato preostali del telesa. Prehitra sprememba temperature lahko namreč povzroči šok, ki lahko vodi v smrt (Valentin, 2015).

Za pasmo bostonski terier je značilno, da je nagnjena k težavam z dihanjem, kožnim tumorjem in poškodbam oči. Značilno je, da slabo prenašajo ekstremne temperature – tako nizke kot visoke. Poleti moramo paziti, da se ne pregrejejo; v vročih dneh tudi težko dihajo in se zato umikajo v senco. Pozimi morajo nositi oblačila, saj jim dlaka ne daje ustrezne zaščite in toplote (Medmrežje 1).

8.5. Raziskovalno obnašanje

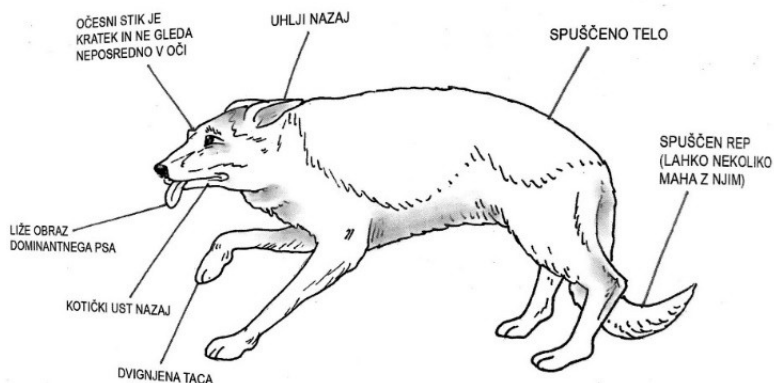
Žival se na spremembe v okolju odzove najbolje takrat, ko je o njih čim boljše informirana. Informacije iz okolja ji omogočajo raziskovalno oz. radovedno obnašanje. Na raziskovalno obnašanje vpliva tudi okolje, npr. strah ali stres. Zmanjša se lahko tudi pri obolelih živalih. Način raziskovanja se razlikuje odvisno od vrste. Psi kažejo veliko zanimanje za različne vonjave, zato veliko ovohavajo drevesa, grme, vogale in ostale objekte v okolju. Takšno zbiranje informacij je za njih enako kot branje časopisa za človeka (Štuhec, 2016).

8.6. Socialno obnašanje

Socialno obnašanje je pomembno za povezovanje in vključevanje v okolje. Domače živali imajo lastnost prilagoditve človeku. Socializacija je zelo pomembna pri psih (Štuhec, 2016).

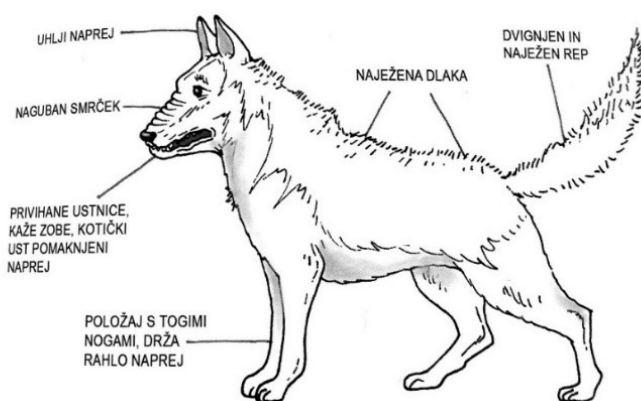
Najpomembnejša je socializacija mladičev med petim in trinajstim tednom starosti, kjer jih moramo navaditi na druženje z drugimi psi, otroki, ljudmi itd. To obdobje je najpomembnejše, če želimo, da je naš ljubljencek dobro socializiran (Grandin in Johnson, 2012). Socializiranost psa se kaže kasneje v starejšem obdobju, sploh pri stiku z drugimi psi ali drugimi ljudmi. Pri srečanju dveh nepoznanih psov pride najprej do stika smrčkov in ovohavanja analnih območij. Z mahanjem repa oznanita prijateljsko razpoloženje, z renčanjem pa agresivnost. Z držo oznanijo svoj položaj – podrejen (slika 2) ali dominanten (slika 3). Podobno je tudi pri stiku z ljudmi. Najprej nas pes ovoha in se nato odloči, ali smo mu všeč ali ne. Svojo dominantnost pokaže tudi z naježeno dlako (Štuhec, 2016).

Za bostonskega terierja je značilno, da je zelo socialen in se dobro razume tudi z drugimi vrstami živali; včasih jim rad tudi dominira, zaradi česar pride do nesoglasij (Swagger, 2011). Ravno zaradi svojih socialnih lastnosti mu naziv terier ne ustreza (Medmrežje 2).

Slika 2: Prestrašen pes, ki izraža podrepitev.

Vir: Coren, 2010, str. 140.

Slika 3: Dominanten položaj psa. Izzvanost se izraža z agresivnostjo.

Vir: Coren, 2010, str. 139.

8.7. Spolno obnašanje

Psa v bližino psice privabi z velikih razdalj njen vonj (feromon). Če je psov več, lahko med njimi pride do pretepa, lahko pa samica sama izbere samca (Štuhec, 2016). Pri psih lahko opazimo pogosto naskakovanje človeka drugega psa ali celo predmetov in igrač. Naskakovanje se lahko pojavlja zaradi različnih razlogov; predvsem se pojavlja zaradi spolnih hormonov, ki vplivajo na njihovo vedenje. Do naskakovanja lahko pride tudi zaradi prekomernega razburjenja ali prevelikega veselja oz. kombinacije različnih čustev (npr. veselja in stresa); takšnemu naskakovanju pravimo nadomestno vedenje. Za naskakovanje predmetov, igrač ali ljudi je lahko razlog tudi prekomerna količina energije, ki je pes ne more usmeriti drugam. Takšno vedenje lahko iz »potrebe« preide v navado ali obsesijo, zato je pomembno, da takšno vedenje poskušamo odpraviti (Žlender, 2018).

Na spolno obnašanje psov vplivamo tudi s kastracijo oz. sterilizacijo pri samicah. Posledično živali niso več plodne. S tem se spremeni tudi njihovo vedenje, ki je povezano s spolnimi organi, ki proizvajajo spolne hormone. Največje spremembe v vedenju po kastraciji ali sterilizaciji se kažejo v zgodnjem obdobju, od šest do dvanajst mesecev, saj se v tem času določene oblike vedenja, ki so povezane s spolnimi hormoni, še sploh ne razvijejo in se zato v poznejšem času niti ne pokažejo. Pri zrelem psu po kastraciji ali sterilizaciji določeni vedenjski vzorci ostanejo ali pa samo delno izginejo. Pri kastriranih oz. steriliziranih psih lahko opazimo manjšo agresivnost in s tem manjšo borbo za samico oz. samca. Prav tako se v obdobju po kastraciji ali sterilizaciji kaže manjše zanimanje za potopepanje; psi so bolj umirjeni in ubogljivi, bolj socialni in bolj navezani na lastnika. Kljub kastraciji in sterilizaciji lahko pes ali samica še vedno naskakujeta, a se potrebe praviloma zmanjšajo (Medmrežje 3).

V povezavi s kastracijo lahko govorimo tudi o perinealni herniji oz. stanju, pri katerem pride do razširitve zadnjega dela črevesa oz. vidne otekline v okolici anusa. Stanje se navadno pojavi med sedmim in trinajstim letom starosti, večinoma pri nekastriranih psih, kar nakazuje na vpliv moških spolnih hormonov pri nastanku hernije. Zato se tudi pri kirurškem posegu večinoma svetuje kastracija. Bostonski terier je pasma, ki je temu stanju bolj podvržena (Plavec, 2017).

8.8. Igra in vaja

Igre in vaje so aktivnosti, ki jih najpogosteje izvajajo mlade živali. Igre so koristne, ker so uporabna vaja za aktivnosti v kasnejšem življenju. Izražanje igre in vaje je odvisno od okolja. V revnejšem okolju je igra manj pogosta. Pogosto je igra povezana z raziskovalnim obnašanjem; oboje je znak dobrega počutja živali. Igra in vaja pri mladi živali razvija telesno moč, vztrajnost, spretnost, vpliva na njen razvoj, pomaga pridobivati izkušnje, razvija umske sposobnosti, vzpostavlja socialne vezi itd. (Štuhec, 2010).

Pomembne so tudi posebne spodbude pri igranju, saj pes nikoli zares ne odraste. Če si lahko privoščimo, je zelo zaželeno, da ima čim več igrač, ki jih večkrat zamenjamo. Tako kot pri otroku so tudi pri psu nove igrače zanimive in stare dolgočasne. Odlična igra je podajanje žoge ali palice, ki jo prinese nazaj, ali pa vlečenje vrvi. Ker psi danes nimajo veliko priložnosti za svobodno potepanje, je za razvoj igre in iskanja pametno voditi nekam, kjer jih lahko spustimo s povodca in jim damo možnost svobodnega gibanja in razvijanja svojega sistema za iskanje, izkušnje in vajo (Grandin in Johnson, 2012).

Bostonski terierji obožujejo igro in pozornost, zato je pomembno, da se z njimi čim več igramo in se jim čim bolj posvečamo. Zato je to izključno notranji pes, ki ni primeren za življenje v pesjaku (Medmrežje 1).

8.9. Izražanje

Obnašanju, ki izraža sporočanje, pravimo izražanje in služi razumevanju med osebki znotraj vrste. Glede na izražanje in lastnosti obnašanja so pasme dobila svoja imena. Terierji so dobili ime po tem, da sledijo divjadi pod zemljo (latinsko *terra* – zemlja). Pri lovu so zelo temperamentni, borbeni in po značaju pa nekoliko svojevoljni in trmasti, zelo živahni in zelo navezani na lastnika (Štuhec, 2016).

Bostonski terier je izjemno družinski pes, ki svojo naklonjenost pogosto izraža z lizanjem svojih lastnikov. Je pes, ki ne laja pogosto. Opozori na osebo pri vratih, vendar za čuvaja ni najbolj primeren, saj je do tujcev zelo prijateljski (Medmrežje 1). Zelo nazorno izražajo svoje veselje in še bolj žalost, sploh če jih pustimo same, pa čeprav le za nekaj ur (Saben, 2018).

Bostonski terierji veljajo za zelo trmaste, kar pa je značilno tudi za ostale vrste terierjev. Pri takšni vrsti je pomembno, da smo vztrajni, jo motiviramo in nagradimo. To nam lahko pomaga pri zmanjševanju oz. premagovanju trme psa (Saben, 2018).

9. MATERIALI IN METODE

V prvem delu praktičnega dela naloge sem izvedla Corenov (2010) test pasjega IQ pri svojem odraslem psu (12 let) pasme bostonski terier. Test je obsegal dvanajst krajših, medsebojno neodvisnih testov, ki se navezujejo na njegov spomin, sposobnost reševanja problemov in učenja. Pri izvajanju testov potrebujemo nekaj opreme, kot so povodec, štoparica, brisače, nekaj knjig in kos kartona. Teste sem izvajala po vrsti, enega za drugim. Vse teste sem opravila dvakrat, saj me je zanimalo, kakšne so razlike oz. spremembe v vedenju. Prvič sem psa testirala, ko je bilo njegovo razpoloženje normalno (brez pretiranega veselja ali žalosti). Drugič sem teste opravila čez nekaj dni, ko je bilo njegovo razpoloženje in zanimanje slabše. Ker 11. test zahteva učenje ukaza, sem pri drugem poskusu uvedla nov ukaz »obrat«.

V drugem delu sem opisala opazovano vedenje psa. Primerjala sem, ali se lastnosti, ki sem jih za pasmo bostonski terier opisala v poglavju 8, pojavljajo tudi pri opazovanem psu. Na podlagi rezultatov in primerjav sem skušala ugotoviti, kaj je vzrok za pojavljanje oz. odsotnost pojavljanja lastnosti pri opazovanem psu.

9.1. Pasji IQ test

Testi, ki so del inteligenčnega testa psa (PIQ), so za izvajanje preprosti, saj jih psi dojemajo kot igro in ne kot preizkušnjo. Testi so med seboj neodvisni, zato sem jih izvajala enega za drugim (z izjemo 5. in 10. testa), s krajšim časovnim presledkom (nekaj minut), ki je pomemben za preprečevanje utrujenosti psa, ki bi lahko vplivala na rezultate in njegovo izvajanje. Za vzdrževanje motivacije psa sem uporabila nekaj priboljškov.

1. TEST: Učenje z opazovanjem (iti k vratom)

Prvi test meri sposobnost učenja z opazovanjem oz. vsakodnevne asociacije, ki se jih pes sam nauči z bivanjem v svojem domu. S tem testom merimo adaptivno inteligenco psa. Test sem opravila v poznejših popoldanskih urah, saj je to del dneva, ko s psom običajno ne hodimo na sprehod.

Pri testu mora biti pes buden in v naši bližini. Tiho zagrabimo svoje stvari, ključe in povodec ter se ustavimo kjer smo. Če pes takoj priteče k nam in s tem pokaže zanimanje ali vznemirjenje, mu dodelimo 5 točk. Če ne, se premaknemo k vratom. Če pes v pričakovanju sprehoda pride k nam, dobi 4 točke. Če se še vedno ne odzove, primemo kljuko in jo premikamo, da ustvarimo zvok. Če pes pride k nam, mu damo 3 točke. Če je našemu početju posvečal nekaj pozornosti, vendar ni prišel k nam, dobi 2 točki. Brez vsake pozornosti mu damo 1 točko.

2. TEST: Reševanje problemov (hrana pod konzervo)

Drugi test meri sposobnost reševanja problemov. Za izvedbo sem uporabila priboljšek in plastično posodico. Najprej psu pustimo, da priboljšek povoha; nato ga damo na tla in čezenj postavimo posodico. Začnemo meriti čas in psa spodbujamo, naj pride do priboljška. Če posodo odmakne in pride do prigrizka v manj kot 5 sekundah, dobi 5 točk. Za 5 do 14 sekund dobi 4 točke; za 15 do 30 sekund dobi 3 točke; za 30 do 60 sekund dobi 2 točki. Če po 1 minuti ne pride do priboljška, mu damo 1 točko.

3. TEST: Pozornost in okoljsko učenje (preureditev sobe)

To je test okoljskega učenja in pozornosti. Medtem ko psa ni doma ali v prostoru, na novo razporedimo pohištvo. Lahko premaknemo kos pohištva iz enega kota v drugega, ga postavimo na sredino sobe ipd. Psa pripeljemo v sobo in začnemo meriti čas. Če pes v 15 sekundah opazi spremembo in začne raziskovati in vohati okoli sprememb v sobi, dobi 5 točk. Če spremembo opazi in začne raziskovati v 15 do 30 sekundah, dobi 4 točke. Za 30 do 60 sekund dobi 3 točke. Če previdno opazuje spremembe okoli sebe, vendar ne raziskuje, dobi 2 točki. Če po 1 minuti še vedno ignorira spremembe mu damo 1 točko.

4. TEST: Reševanje problema (pes pod brisačo)

Četrty test meri sposobnost reševanja problemov. Za test potrebujemo večjo brisačo, odejo ali drugo vrsto tkanine. Pes naj najprej brisačo povoha. Nato mu jo z umirjenim gibom vržemo čez glavo, tako da so glava in ramena prekrita ter pričnemo z merjenjem časa. Če se pes brisače osvobodi v največ 15 sekundah, dobi 5 točk. Če potrebuje 15 do 30 sekund, dobi 4 točke; za 30 do 60 sekund, 3 točke; za 1 do 2 minuti, 2 točki. Če po 2 minutah še vedno ni odstranil brisače, mu damo 1 točko.

5. TEST: Socialno učenje (nasmeh)

To je test socialnega učenja, zato ga je potrebno izvesti ločeno od ostalih. Izberemo si čas, ko je pes vsaj dva metra proč in miruje. Zbrano ga pogledamo v obraz in ko nas pogleda, štejemo do tri ter se mu nasmehnemo. Če pes veselo pride do nas in maha z repom, dobi 5 točk. Če do nas pride počasi ali opravi samo pol poti, dobi 4 točke. Če vstane, vendar se ne odpravi do nas, mu damo 3 točke. Če gre stran od nas, dobi 2 točki, in če nam ne posveča pozornosti, 1 točko.

6. TEST: Reševanje problema (hrana pod brisačo)

Šesti test meri sposobnost reševanja problemov in je podoben drugemu ter četrtemu testu, vendar nekoliko zahtevnejši. Za izvedbo testa potrebujemo krpo za posodo ali manjšo brisačo za roke (manjšo kot pri testu 4). Psu pokažemo košček hrane, ki naj ga naprej povoha in opazuje. Nato ga položimo na tla in čezenj položimo krpo. Začnemo meriti čas in spodbujamo psa, da pride do priboljška. Če ga dobi v največ 15 sekundah, dobi 5 točk; med 15 in 30 sekundami dobi 4 točke; za 30 do 60 sekund dobi 3 točke; za 1 do 2 minuti 2 točki. Če se trudi, a obupa, dobi 1 točko. V primeru, če se sploh ne potruji, dobi 0 točk.

7. TEST: Kratkoročni spomin (najti hrano po kratkem zamiku)

To je test kratkoročnega spomina, ki mu mora takoj slediti test 8. Potrebujemo košček hrane, ki nima močnega vonja, saj bi lahko v nasprotnem primeru bili rezultati zaradi dobrega voha netočni. Psu ukažemo, naj se usede na sredo sobe. Medtem ko nas gleda, mu pokažemo priboljšek in ga položimo v kot sobe. Nato ga za največ 15 sekund peljemo iz sobe in nazaj. Če gre pes takoj k priboljšku, mu damo 5 točk. Če voha po sobi proti kotu in priboljšek najde, mu damo 4 točke. Če ga najde bolj po naključju, vendar v 45 sekundah pride do njega, dobi 3 točke. Če se trudi, a mu v 45 sekundah ne uspe, dobi 2 točki; če sploh ne pokaže zanimanja, dobi 1 točko.

8. TEST: Dolgoročni spomin (najti hrano po daljšem zamiku)

Test meri dolgoročni spomin in mora biti izveden takoj za testom 7. Potek testa je enak prejšnjemu, le da priboljšek tokrat položimo v drug kot (slika 11) in psa iz sobe odpeljemo za

5 minut. Če gre takoj k priboljšku, dobi 5 točk. Če gre najprej v isti kot sobe, kjer je bil prejšnji priboljšek, nato pa se hitro odpravi v pravi kot, mu damo 4 točke. Če načrtno vohta v bližini kota in ga najde, dobi 3 točke. Če ga najde bolj po naključju, vendar v 45 sekundah pride do njega, dobi 2 točki. Če se trudi, a mu v 45 sekundah ne uspe, dobi 1 točko; če sploh ne pokaže zanimanja, dobi 0 točk.

9. TEST: Reševanje problema (prinašanje izza ovire)

Deveti test preverja sposobnost reševanja problemov in sposobnost premikanja. Za test potrebujemo nekaj podobnega nizki mizi, višine približno 7-8 cm, ki pa jo lahko sestavimo iz knjig, deske ipd. (slika 12). Pomembno je, da je sestavljena tako, da pes z glavo ne more podnjo, a jo lahko doseže s tacami. Psa pokažemo priboljšek in ga položimo pod »mizo«. Začnemo meriti čas in spodbujamo psa. Če pride do priboljška v največ 1 minuti in si pomaga s tacami, mu damo 5 točk. Za 1 do 3 minute dobi 4 točke. Če uporabi le smrček ali pa uporablja tace in do njega vseeno ne pride, dobi 3 točke. Če ne uporablja tac in samo vohta ter nato obupa, mu damo 2 točki. Če po 3 minutah ne uspe, dobi 1 točko.

10. TEST: Razumevanje jezika (pravo ime / napačno ime)

Test ocenjuje razumevanje jezika. Test moramo tako kot 5. test izvesti, ko pes miruje in je vsaj dva metra oddaljen od nas. S tonom glasu, kakršnim običajno kličemo psa, zakličemo »hladilnik«. Če se pes nekoliko odziva, mu damo 3 točke. Če se ne odziva, z enakim glasom zakličemo »filmi«. Če pride k nam, dobi 2 točki. Če se pes še vedno ne odzove, ga pokličemo po pravem imenu. Če pride, ali vsaj nakaže, dobi 5 točk. Če ne, ga pokličemo še enkrat. Če pride, mu damo 4 točke; če ne, pa 1.

11. TEST: Proces učenja (učenje ukaza »spredaj«)

Test se navezuje na proces učenja in je nekoliko daljši od ostalih. Ker se navezuje izključno na učenje, je dober pokazatelj, koliko je pes dejansko učljiv. Pri tem testu skušamo psa naučiti novega ukaza, ki se imenuje »spredaj«. Psa skušamo naučiti, da se iz sedečega položaja ob levi nogi premakne pred nas in se usede. Pri doseganju cilja si lahko pomagamo s priboljški, s katerimi nagradimo psa za pravilno vedenje. Pogoji za opravljanje testa je, da pes že pozna ukaza »sedi« in »k nogi« ter da je pripet na povodec. Test se izvaja v večjem številu poskusov:

1. do 3. poskus: za začetek psa postavimo v položaj »k nogi« in z jasnim glasom rečemo »spredaj« ter to tudi nakažemo z rokami. Ker pes še ne razume ukaza, ga moramo voditi v položaj »spredaj« in ga potisniti v sedeč položaj. Psa pohvalimo s priboljškom in ga vrnemo v začetni položaj.

4. in 5. poskus: poskusa sta enaka kot prvi trije, le da psa poskušamo spraviti v položaj z zelo malo pomoči.

6. poskus: rečemo ukaz »spredaj« in psa ne poskušamo premakniti. Če se sam postavi v položaj spredaj ne glede na to, kako nerodno ali uspešno, ga lahko nagradimo in test zaključimo. V nasprotnem primeru (če se pes sploh ne premakne), ga še enkrat vodimo v položaj »spredaj« in poskusimo znova.

Naslednji poskusi: opravimo še dodatnih 10 ponovitev (kot pri 4. in 5. poskusu); nato pa znova poskusimo kot pri 6. poskusu. Če se pes pravilno odzove, mu damo 5 točk; če ne, pa opravimo še dodatnih 10 ponovitev in testiramo zadnjič. Če pes vajo izvede pravilno, dobi 3

točke. Če pride pred nas, a se ne usede, mu damo 2 točki. Če vstane, vendar se ne premakne, mu damo 1 točko; če še naprej sedi, mu damo 0 točk.

12. TEST: Reševanje problema (iti okoli ovire)

Zadnji test je bolj zahtevna naloga, ki se navezuje na reševanje problemov. Za test potrebujemo velik kos kartona, ki pa je previsok, da bi ga pes preskočil. V karton izrežemo odprtino, ki je široka približno osem centimetrov. Karton pritrdimo med dve škatli ali stola. Psa postavimo pred oviro in mu skozi odprtino pokažemo priboljšek. Nato ga položimo na tla tako daleč, da ga s taco skozi luknjo ne doseže. Spodbujamo ga, naj pride do priboljška in merimo čas. Če gre pes okoli ovire in do priboljška pride v 15 sekundah, dobi 5 točk. Za 15 do 30 sekund mu damo 4 točke; od 30 do 60 sekund pa 3 točke. Če mu v 1 minuti ne uspe, ga prenehamo spodbujati, a še vedno merimo čas. Če v 1 do 2 minutah pride do priboljška; dobi 2 točki. Če si pomaga s taco in nato obupa, dobi 1 točko. Če mu po več kot 2 minutah ne uspe, mu pripišemo 0 točk.

Kriterij določanja stopnje inteligence:

Manj kot 18 točk: nezadosten na mnogih področjih adaptivne inteligence.

18 do 23 točk: spodnji rob inteligence.

24 do 29 točk: podpovprečna stopnja inteligence.

30 do 41 točk: povprečna stopnja inteligence.

42 do 47 točk: nadpovprečna stopnja inteligence.

48 do 53 točk: izredno visoka stopnja inteligence.

53 ali več točk: izjemna stopnja inteligence.

10. REZULTATI

10.1. Pasji IQ test – PIQ

Rezultate testov, ki sem jih v dveh ponovitvah izvedla na opazovanem psu, pasme bostonski terier, predstavljam v preglednici 1.

Preglednica 1: Obrazec za točkovanje PIQ z rezultati.

TEST	ČAS 1. TESTIRANJA	ČAS 2. TESTIRANJA	1. TESTIRANJE	2. TESTIRANJE
1. Učenje z opazovanjem (iti k vratom)			4 točke	3 točke
2. Reševanje problemov (hrana pod konzervo)	45 sekund	56 sekund	2 točki	2 točki
3. Pozornost in okoljsko učenje (preureditev sobe)	50 sekund	41 sekund	2 točki	2 točki
4. Reševanje problema (pes pod brisačo)	5 sekund	7 sekund	5 točk	5 točk
5. Socialno učenje (nasmeh)			5 točk	4 točke
6. Reševanje problema (hrana pod brisačo)	54 sekund	1 minuta in 26 sekund	3 točke	2 točki
7. Kratkoročni spomin (najti hrano po kratkem zamiku)			5 točk	5 točk
8. Dolgoročni spomin (najti hrano po daljšem zamiku)			4 točke	5 točk
9. Reševanje problema (prinašanje izza ovire)	14 sekund	22 sekund	5 točk	5 točk
10. Razumevanje jezika (ime/napačno ime)			4 točke	2 točki
11. Proces učenja (učenje ukaza »spredaj«)			5 točk	3 točke
12. Reševanje problema (iti okoli ovire)	1 minuta in 38 sekund	1 minuta in 27 sekund	2 točki	2 točki
Skupni rezultat			46 točk	40 točk

1. TEST: Učenje z opazovanjem (iti k vratom)

Prvi test sem izvedla v poznejših popoldanskih urah, saj takrat običajno pes ni na sprehodu. Najprej sem se prepričala, da je pes buden in da bom lahko pridobila njegovo pozornost. Zgrabila sem pasji povodec in počakala na mestu. Ker pes ni kazal zanimanja, sem se

premahnila do vrat. Pes je v pričakovanju sprehoda pritekel k vratom, zato je dobil 4 točke. Pri drugem testiranju pes po tem koraku ni prišel, zato sem odprla vrata, kar mu je vzbudilo dovolj pozornosti, da je pritekel. V drugem poskusu testiranja je dobil 3 točke.

2. TEST: Reševanje problemov (hrana pod konzervo)

Za test potrebujemo posodico in priboljšek, ki ga je pes najprej povohal (slika 4); nato sem ga položila pod posodico. Najprej ga je nekaj sekund samo opazoval (slika 5); nato si je začel pomagati s taci. Po 45 sekundah mu je posodico uspelo prevrniti in priti do priboljška, zato je dobil 2 točki. V drugem poskusu sem postopek ponovila; do priboljška je prišel v 56 sekundah; zopet je dobil 2 točki.

Slika 4: Začetek 2. testa PIQ.

Slika 5: Pes poskuša priti do priboljška.

3. TEST: Pozornost in okoljsko učenje (preureditev sobe)

Medtem ko psa ni bilo doma, sem v sobi na novo razporedila nekaj kosov pohištva (slika 6). Prestavila sem pisarniški stol, mizico, luč in skrinjo za odlaganje stvari. Počakala sem, da je pes v sobo prišel sam in opazovala njegovo reakcijo. Spremembe v sobi je sicer zaznal in jih opazoval, vendar ni raziskoval, zato je dobil 2 točki. Pri drugem testiranju sem razporeditev sobe nekoliko spremenila od tiste pri prvem testiranju (slika 7). Rezultat testa je bil enak kot prvič. Pes je spremembe zaznal, vendar jim tudi tokrat ni namenil posebne pozornosti. Zopet je dobil 2 točki.

Slika 6: Pohištvo pred in po razporeditvi.

Slika 7: Nova razporeditev pohištva pri drugem testiranju.

4. TEST: Reševanje problema (pes pod brisačo)

Za test sem potrebovala brisačo, ki jo je pes najprej povohal; nato sem mu jo poveznila čez glavo (slika 8). Ker se je brisače brez težav rešil v 5 sekundah, je dobil 5 točk. V drugem poskusu je bil enako uspešen; potreboval je 7 sekund. Dobil je 5 točk.

Slika 8: Pes se skuša rešiti brisače.

5. TEST: Socialno učenje (nasmeh)

Test sem izvedla ločeno od ostalih v času, ko je pes počival, vendar je bil buden. Ko sem se mu nasmehnila, je veselo pritekel k meni, zato je dobil 5 točk. V drugem poskusu je prišel počasi, brez posebnega zanimanja in izkazovanja veselja, zato je dobil 4 točke.

6. TEST: Reševanje problema (hrana pod brisačo)

Za test sem uporabila kuhinjsko krpo in priboljšek, ki ga je pes najprej povohal in nekaj sekund opazoval (slika 9). Nato sem ga pokrila s krpo (slika 10) in merila čas. Pes je imel nekaj težav, vendar je do priboljška vseeno prišel v 54 sekundah, zato je dobil 3 točke. V drugem poskusu je bil postopek enak; pes je do priboljška prišel v 1 minuti in 26 sekundah in zato dobil 2 točki.

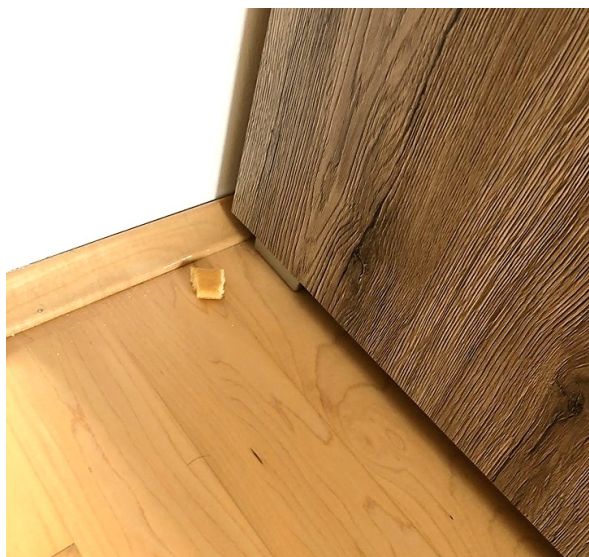
Slika 9: Začetek 6. testa.

Slika 10: Pes poskuša priti do priboljška pod krpo.

7. TEST: Kratkoročni spomin (najti hrano po kratkem zamiku)

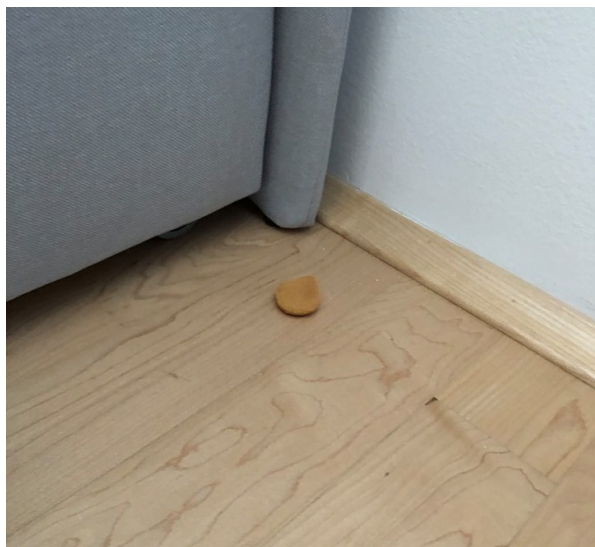
Pes se je usedel na sredino sobe; nato sem mu pokazala priboljšek in ga položila v kot, ki je bil od sredine sobe oddaljen približno 2,5 metra (slika 11). Psa sem odpeljala iz sobe za približno 10 sekund; nato se je usedel nazaj na sredino. Na moj znak je takoj šel k priboljšku, zato je dobil 5 točk. V drugem poskusu je bil rezultat enak; zopet je dobil 5 točk.

Slika 11: Priboljšek v kotu pri 7. testu.

8. TEST: Dolgoročni spomin (najti hrano po daljšem zamiku)

Ta test je povezan s prejšnjim, zato ga je potrebno izvesti takoj za njim. Psu sem tako kot pri testu 7 najprej pokazala priboljšek, ki sem ga nato položila v kot, vendar ne v istega, kot pri testu 7 (slika 12). Za približno 5 minut sem ga odpeljala iz sobe; za tem se je usedel nazaj na sredino sobe. Na moj znak je najprej šel v tisti kot, kjer je bil prejšnji priboljšek, nato pa se je odpravil do pravega kota. Zato je dobil 4 točke. V drugem poskusu je pes takoj odšel v pravi kot in zato dobil 5 točk.

Slika 12: Priboljšek v drugem kotu pri testu 8.

9. TEST: Reševanje problema (prinašanje izza ovire)

Za izvedbo tega testa sem najprej iz knjig sestavila 8 cm visoko »mizico« (slika 13). Psu sem najprej priboljšek pokazala, nato pa sem ga položila podnjo. Pes je najprej z glavo pogledal pod mizo in nato takoj uporabil tacco (slika 14). Do priboljška je prišel v 14 sekundah, zato je dobil 5 točk. Pri drugem testiranju sem postopek ponovila. Tudi mizica je bila sestavljena iz

enakih knjig, tako da je bila težavnost testa zanj enaka. Do priboljška je prišel v 22 sekundah in zato dobil 5 točk.

Slika 13: "Miza" iz knjig.

Slika 14: Pes s taco poskuša dobiti priboljšek.

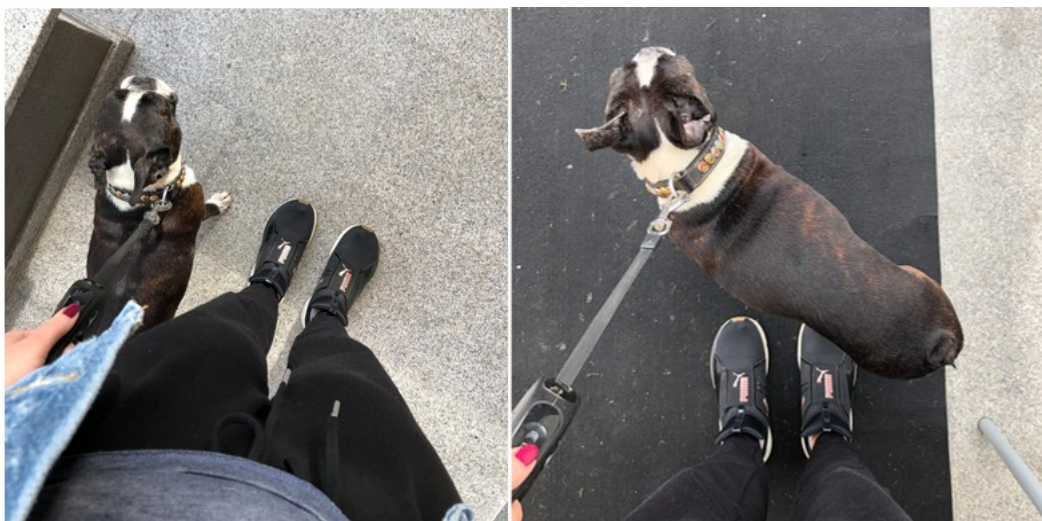
10. TEST: Razumevanje jezika (ime / napačno ime)

Ko sem zaklicala »hladilnik«, je pes dvignil ušesa in glavo, vendar ni prišel. Ko zakličem »filmi« se še vedno ne odziva, zato ga pokličem po imenu. Pes tudi tokrat ne pride k meni, zato ga pokličem še enkrat. Ker je prišel k meni, dobi 4 točke. V drugem poskusu najprej zakličem »hladilnik«, pes se ne odziva. Zato še enkrat zakličem »filmi«. Ker je pes prišel k meni, je dobil 2 točki.

11. TEST: Proces učenja (učenje ukaza »spredaj«)

Najprej sem psa postavila v položaj »k nogi« (slika 15). V prvih treh poskusih sem ga vodila v položaj »spredaj« in ga za motivacijo tudi nagradila. V 4. in 5. poskusu sem psa poskušala z malo pomoči premakniti v zelen položaj. Pes se je premaknil, vendar se ni usedel (slika 15). V 6. poskusu (brez pomoči) se pes ni premaknil, zato sem izvedla še dodatnih 10 ponovitev.

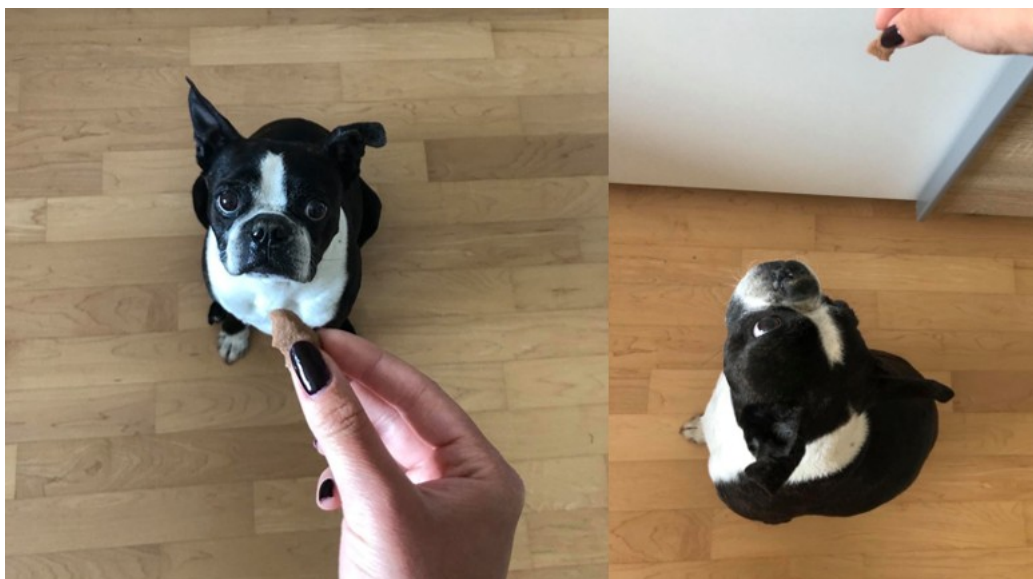
V testnem poskusu se je pes sam premaknil v položaj »spredaj« in se usedel (slika 16), zato je dobi 5 točk. Ker sem test izvajala dvakrat, sem za drugi poskus izbrala nov ukaz »obrat«, ki ga pes še ni poznal. Postopek sem izvajala enako. V prvih treh poskusih sem psa s pomočjo priboljška vodila, da naredi obrat (slika 17). V 4. in 5. poskusu sem ga poskušala motivirati tako, da bi obrat naredil sam z le malo moje pomoči (slika 17). V 6. poskusu se tako kot pri prvem testiranju sam ni premaknil v želen ukaz, zato je bilo potrebno izvesti še dodatnih 10 poskusov. V testnem poskusu pes še vedno ni pravilno izvedel ukaza; njegovo zanimanje je bilo vedno manjše. Zato sem izvedla še dodatnih 10 ponovitev. Ker se je pes po 20 ponovitvah le premaknil v želeni smeri, je dobil 3 točke.

Slika 15: Učenje ukaza »spredaj«.

Slika 16: Pravilna izvedba ukaza.

Slika 17: Učenje obrata.

12. TEST: Reševanje problema (iti okoli ovire)

Iz pokrova kartonaste škatle sem izrezala luknjo v velikosti približno 10 centimetrov (slika 18), kar je sicer nekoliko več, kot pravi navodilo. Psa sem postavila pred oviro in mu skozi odprtino pokazala priboljšek, ki sem ga nato položila na tla tako daleč, da ga s taco ni dosegel. Merila sem čas in ga spodbujala. Ker po eni minuti še ni prišel do priboljška, sem ga prenehala spodbujati. Nekajkrat je poskušal s taco skozi odprtino in ker mu ni uspelo, je nazadnje le našel pot okoli ovire. Do priboljška je prišel v 1 minuti in 38 sekundah, zato je dobil 2 točki. Pri drugem testiranju sem postopek ponovila. Pes je priboljšek skozi odprtino samo gledal in ni poskušal s taco tako kot pri prvem testiranju. Po minuti in 27 sekundah je prišel okoli ovire. Dobil je 2 točki.

Slika 18: Ovira z luknjo in izvajanje testa 12.

10.2. Opis in primerjava opazovanih lastnosti

V tem delu sem opazovala in opisala lastnosti proučevanega psa, s čimer sem želela ugotoviti, ali se značilnosti opazovanega psa razlikujejo od splošnih značilnosti pasme, ki so navedene v teoretičnem delu naloge. Na podlagi opazovanj in splošno znanih dejstev sem poskušala ugotoviti razloge za morebitna odstopanja oz. razlike v obnašanju opazovanega psa.

10.2.1. Prehranjevanje in pitje

Opazovan pes je hranjen dvakrat dnevno, zjutraj in popoldne, vendar z manjšo količino hrane. Vodo ima vedno na istem mestu, da na dan popije približno 400-500 ml vode.

10.2.2. Blatenje in uriniranje

Pes ima pri blatenju čepečo držo zadnjih nog (slika 19); po končanem opravilu s tacami grebe proti iztrebkom. Pri uriniranju dviguje zadnjo nogo. Med sprehodom pogosto markira svoj teritorij; pri tem se ustavi pri vsakem grmu in drevesu in poškropi z nekaj kapljicami seča. Za bostonske terierje je po zapisih v literaturi značilno, da imajo pogosto težave s kontroliranjem blata in urina. Opazovani pes teh težav nima, niti jih ni imel kot mladič.

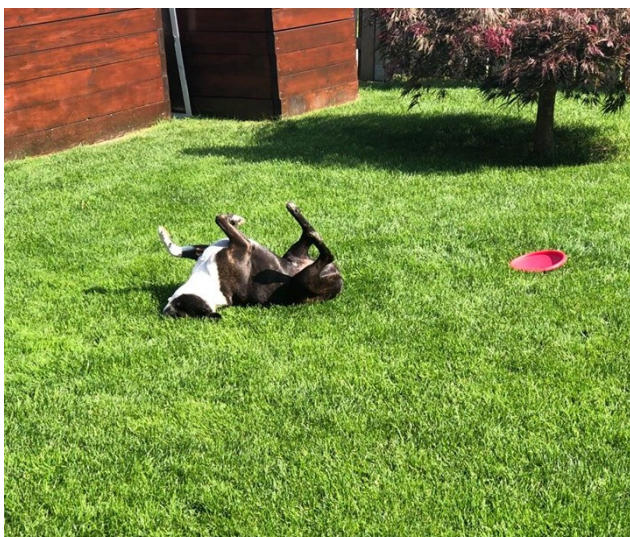
Slika 19: Čepeča drža pri blatenju.

10.3.3. Konformistično obnašanje

Pri opazovanem psu lahko opazim različne vrste komfortnega obnašanja:

- nego telesa: valjanje po tleh, praskanje, drgnjenje ob predmete, oblizovanje;
- gibanje ugodja: zehanje, pretegovanje, stresanje.

Za pasmo je značilno grizljanje in valjanje. Pri opazovanem psu je valjanje zelo pogosto (slika 20), medtem ko grizljanja ne opazim.

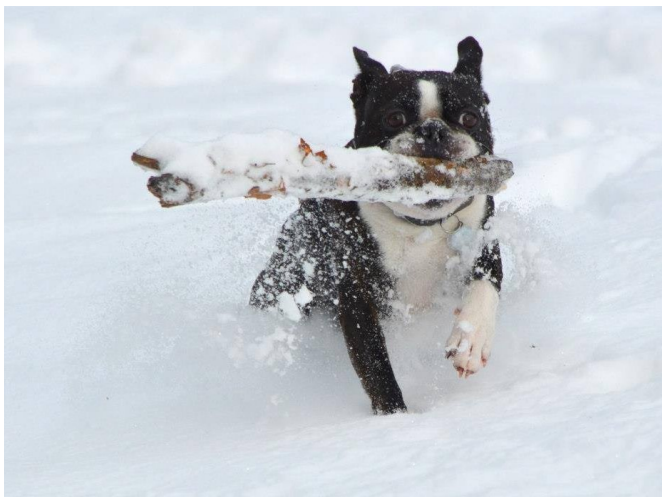
Slika 20: Konformistično obnašanje – valjanje.

10.2.4. Termoregulatorno obnašanje

Pri opazovanem psu lahko opazim termoregulacijo tako na vedenjskem kot fiziološkem nivoju. Vedenjska termoregulacija se kaže kot pospešeno dihanje in s tem iztegovanje jezika (slika 21). Fiziološka termoregulacija se kaže z večjo količino popite vode. Za bostonske terierje je značilno, da so nagnjeni k težavam z dihanjem, kožnim tumorjem in poškodbam oči. Pri opazovanem psu so težave z dihanjem prisotne; drugih težav ne opazim. Značilno je, da slabo prenašajo ekstremne temperature (nizke in visoke). Opazovani pes dobro prenaša tako visoke kot nizke temperature. Pri visokih temperaturah ne išče sence, ampak sonce. Zaradi nevarnosti pred pregretjem ga zato umaknemo v senco in večkrat shladimo z vodo. Pri nizkih temperaturah oblačil ne nosi, saj so zanj moteča in jih z drgnjenjem ob predmete poskuša odstraniti. Prav tako se zelo rad igra in valja v snegu (slika 22).

Slika 21: Termoregulatorno obnašanje – iztegovanje jezika.

Slika 22: Dobro prenašanje ekstremnih vremenskih razmer – igra v snegu.

10.2.5. Raziskovalno obnašanje

Opazovani pes svoje raziskovalno obnašanje izraža z ovohavanjem predmetov, grmov, dreves itd. Do zmanjšanja njegovega raziskovalnega vedenja pride, ko je pes pod stresom, ga je strah ali pa zaradi drugih vplivov v okolju pozornost posveča drugi stvari (npr., ko na sprehodu opazi drugega psa).

10.2.6. Socialno obnašanje

Za bostonske terierje je značilno, da so zelo socialni in se dobro razumejo tudi z drugimi vrstami živali. Tudi opazovan pes je zelo socialen. Pes se dobro razume tako z ljudmi, ki jih pozna, kot s tujci. Dobro se razume z majhnimi psi in drugimi vrstami živali, saj v hiši živita tudi dve papigi (slika 23). Pred tem je bil v hiši tudi morski prašiček, s katerim prav tako ni prihajalo do nesoglasij. S psi, večjimi od sebe, se načeloma ne razume, zato že na daljši razdalji kaže svojo agresivnost z renčanjem, naježeno dlako in pokončnimi uhlji. Bolje se razume s psicami kot s psi. Vzrok za nerazumevanje je morda strah in občutek ogroženosti, zaradi česar poskuša pokazati svojo dominantnost in enakovrednost.

Slika 23: Socialno obnašanje z drugimi vrstami živali.

10.2.7. Spolno obnašanje

Spolno obnašanje opazovanega psa se kaže z naskakovanjem igrač. Za pasmo bostonski terier je značilno, da so podvrženi možnosti za nastanek perinealne hernije, ki se pojavi med sedmim in trinajstim letom starosti, večinoma pri nekastriranih psih. V devetem letu starosti se je stanje pojavilo tudi pri opazovanem psu, zaradi česar smo opravili tudi kastracijo. Kljub temu še vedno naskakuje. Zaradi kastracije v njegovem vedenju ni bilo opaziti večjih sprememb; prav tako se ni zmanjšala agresivnost ali povečala socialnost.

10.2.8. Igra in vaja

Za bostonske terierje je značilno, da obožujejo igro in pozornost. To drži tudi pri opazovanem psu, ki je izjemno družaben in potrebuje ogromno pozornosti. Za igro ima najraje mehke, pisane igrače in frizbi, ki ga pri igri nosi nazaj. Zelo rad ima tudi igro, kjer vleče vrv, frizbi ali drugo igračo (slika 24). Rad ima svobodno gibanje, zato ga v naravi večkrat spustimo s povodca; za igro uporabimo palice ali storže, ki jih nosi nazaj. Kot omenjeno, potrebujejo veliko pozornosti. Če je opazovani pes ne dobi dovolj (npr. v prostem času za hišo), se običajno umakne v osamo (v hišo).

Slika 24: Igra vlečenja.

10.2.9. Izražanje

Opazovani pes je izjemo družaben, družinski in na lastnika navezan pes. Tako, kot je za pasmo tudi značilno, svojo naklonjenost izraža s pogostim lizanjem lastnika. Tudi veselje in žalost izraža zelo nazorno. Veselje se kaže skozi igro, miganje z repom oz. zadnjico,

skakanje, lizanje, prinašanje igrač itd. Še bolj izrazito se kaže žalost, sploh če ga pustimo samega. Takrat se večinoma umakne v osamo in ne kaže zanimanja za igro. Tudi trmasta značilnost pasme je pri vsakodnevnem vedenju nekaj običajnega. Kaže se predvsem kot občasna neposlušnost in neubogljivost, kar se izraža tudi pri učenju novih trikov in ukazov, zaradi česar potrebuje nekoliko več časa, preden osvoji nov ukaz.

11. RAZPRAVA

Tako kot pri človeku je tudi pri psih razvoj možganov rezultat evolucijske zgodovine. Posledica tega in kasneje udomačitve so določeni vedenjski vzorci in značilnosti posameznih pasem. Zaradi raznih vplivov iz okolja se lahko posamezne lastnosti in vedenje v določenem trenutku pri različnih osebkih znotraj vrste tudi razlikuje (Coren, 2010).

S pomočjo pasjega IQ testa sem poskušala ugotoviti stopnjo inteligence domačega psa, pasme bostonski terier. Izvedla sem dvanajst krajših testov, ki merijo predvsem zmožnosti učenja in reševanja problemov testiranega psa. Cilj testa je bil ugotoviti, ali se sposobnosti psa razlikujejo od pričakovanih sposobnosti pasme bostonski terier in rezultate povezati z lastnostmi bivalnega okolja, vzgojo oz. celotnim načinom življenja. Ker me je zanimalo tudi, ali bi se rezultati ob ponovni izvedbi testa razlikovali oz. ali je rezultat odvisen tudi od razpoloženja psa, sem test izvedla dvakrat. Pri prvem testiranju je bilo razpoloženje psa običajno brez pretiranega veselja ali žalosti. Drugo testiranje sem izvedla, ko je bilo njegovo razpoloženje slabše oz. je bil manj motiviran in kazal manj zanimanja.

Splošno znane značilnosti pasme, ki so zapisane v teoretičnem delu naloge, sem primerjala z rezultati opazovanja. Ugotoviti sem želela, ali se zaradi kakršnega koli vpliva okolja razlikujejo od splošnih dejstev o pasmi.

Pred začetkom primerjave lastnosti in izvajanja IQ testa sem si zastavila štiri hipoteze, ki sem jih preverila s pomočjo teh dveh metod.

H1: Termoregulatorno obnašanje opazovanega psa se razlikuje od značilnosti pasme

Pri opazovanem psu opažam, da so od težav, ki naj bi veljale za pasmo, prisotne le (občasne) težave z dihanjem, ki se pojavijo pri višjih temperaturah ali ob daljši aktivni dejavnosti in so s staranjem psa pogostejše. Pri psu se ne pojavljajo težave z očmi in prav tako ne kožni tumorji ali katere druge kožne težave. Značilno za predstavnike te pasme je, da slabo prenašajo ekstremne temperature, tako visoke kot nizke. Pri opazovanem psu to ne drži, saj dobro prenaša oba ekstrema. Pri visokih temperaturah običajno ne išče sence, ampak sonce. Pri nizkih temperaturah oblačil ne mara; prav tako ima zelo rad sneg. Prvo hipotezo lahko potrdim.

H2: Socialno obnašanje opazovanega psa se razlikuje od značilnosti pasme

Značilnost pasme je, da so ti psi zelo socialni in se razumejo z drugimi psi, drugimi vrstami živali in ljudmi. Opazovani pes je socialen in se dobro razume tako s tujimi kot s poznanimi ljudmi, saj je bil kot mladič pogosto socializiran, zato danes s tem ni večjih težav. S tem lahko dokažemo tudi, kako izredno pomembna je socializacija v zgodnjem obdobju. Do določenih ljudi kaže tudi agresivnost, vendar so to večinoma ljudje, ki tudi imajo psa, katerega vonj mu ne ustreza. Pes se dobro razume z drugimi vrstami živali. Z njim živita dve papigi, pred tem tudi morski prašiček; do nobene vrste nikoli ni izražal agresivnosti. Pes se bolje razume s psicami, kar se mi zdi normalno, saj vemo, da pse privabi njihov vonj. Do velikih psov je zelo napadalen; z manjšimi se dobro razume. Vzrok za nerazumevanje je verjetno strah in občutek ogroženosti, zaradi česar poskuša pokazati svojo dominantnost in enakovrednost. Drug vzrok je lahko določena slaba izkušnja iz preteklosti, zaradi katere se je razvil strah pred večjimi psi. Hipotezo lahko zavrnem, saj se pes večinoma z vsemi dobro razume;

izjema so le večji psi, za kar pa menim, da ni posledica slaba socializacija v zgodnjem obdobju, ampak določene slabe izkušnje in obrambni mehanizem osebka pred nevarnostjo.

H3: Polovica opazovanih lastnosti se razlikuje od značilnosti pasme

V nalogi sem opazovala in primerjala devet lastnosti, od katerih pasemskih značilnosti se (le delno) razlikujeta dve. Pri konformističnem obnašanju je za pasmo značilno grizljanje in valjanje, medtem ko pri opazovanem psu opažam le pogosto valjanje. Druga delna odstopanja opazim pri spolnem obnašanju. Kot je značilno, se je pri opazovanem psu v devetem letu pojavila perinealna hernija, zaradi česar smo posledično opravili kastracijo. Kljub kastraciji pes še vedno naskakuje; prav tako se niso pojavile spremembe v vedenju; ni se zmanjšala agresivnost; prav tako se ni povečala socialnost. Hipotezo lahko ovržem.

H4: IQ opazovanega psa predstavlja povprečno stopnjo inteligence

Pri testu pasjega IQ sem izvedla dvanajst krajših testov, s katerimi sem preverjala adaptivno inteligenco testiranega psa. Testi so preverjali sposobnost reševanja problemov, učenja in spomina. Ker me je zanimalo, ali bi se rezultati ob ponovni izvedbi testa razlikovali oz. ali je rezultat odvisen tudi od razpoloženja psa, sem test izvedla dvakrat.

Testirani pes je pri prvem testiranju skupno dosegel 46 točk, kar ga uvršča v skupino z nadpovprečno stopnjo inteligence. To pomeni, da bi moral biti sposoben opraviti skoraj vsako nalogo, ki jo od njega zahtevamo. Po analizi rezultatov prvega testiranja sem ugotovila, da trditev, ki opredeljuje nadpovprečno stopnjo inteligence drži, saj pes pri nobeni od nalog testa ni obupal; vedno je prišel do zelenega rezultata testa. Kot je že zapisano v teoretičnem delu naloge, rezultati testov kažejo, da so nekatere pasme boljše na enem področju in druge na drugem. Prav tako naj bi psi, ki so boljši pri testih spomina in učenja, bili slabši na testih reševanja problemov. V splošnem terierji spadajo med vrste, ki bolje rešujejo probleme. Z opravljenimi testi sem ugotovila, da se je testiran pes bolje odrezal pri testih učenja in spomina, čeprav za terierje velja obratno. Povprečna ocena pri učenju je bila 4, pri spominu pa 4,5. Povprečna ocena testov reševanja problema je bila 3,4.

Pri drugem testiranju je dosegel 40 točk, kar ga uvršča na zgornjo mejo povprečne inteligence. To pomeni, da lahko občasno kaže večjo inteligenco; včasih sta njegova motivacija in odzivnost slabši. Povprečna ocena učenja je bila 3, pri reševanju problemov 3,2 in pri spominu 5. Povprečna ocena učenja, reševanja problemov in sporazumevanja je bila manjša kot pri prvem poskusu. Menim, da je rezultat posledica njegovega razpoloženja, saj pes ni kazal tolikšnega zanimanja in motivacije za izvajanje testov kot pri prvem testiranju, ko je bilo njegovo razpoloženje običajno. Sklepam lahko, da je slabši rezultat verjetno posledica vplivov okolja na njegovo razpoloženje.

Učenje in spomin se razvijata s starostjo in izkušnjami, pri tem pa je zelo pomembna tudi socializacija psa, zato menim, da je prav to vzrok za takšen rezultat, saj je bil pes dobro socializiran že v zgodnjem obdobju razvoja; prav tako je dobival dovolj pozornosti, izkušenj in možnosti za razvoj svojih sposobnosti učenja (skozi učenje raznih trikov, ukazov). Ker gre za izključno hišnega psa, ki ima tako nekoliko lažje življenje, menim, da je v zgodnjem obdobju imel manj možnosti za razvoj sposobnosti reševanja problemov (v primerjavi s psi, ki živijo v pesjaku ali pa se občasno tudi potepajo), zato je ta del adaptivne inteligence slabše razvit. Ker so bili rezultati drugega testiranja posledica slabšega razpoloženja in ne običajnega vedenja, lahko sklepam, da so rezultati prvega testiranja bolj natančni. Hipotezo lahko ovržem.

12. ZAKLJUČEK

Na svetu imamo ogromno število živali, ki se med seboj ne razlikujejo le po izgledu, ampak tudi po obnašanju. Razlike lahko opazimo tudi znotraj iste vrste; vzrok za njih so predvsem razlike v načinu življenja in dejavniki okolja, v katerem bivajo. Domneve pravijo, da si je človek že od nekdaj izbiral vrste, ki se lažje spreminjajo; nato jih je med seboj križal in ustvarjal nove vrste. Pri danes udomačenih vrstah težko ugotovimo, ali izvirajo iz ene same vrste ali več vrst, zato bi bilo v prihodnje zanimivo, če bi lahko dokazali, da današnje pasme, bodisi pri psih, mačkah ali drugih vrstah, izvirajo iz ene same vrste (Darwin, 2009, str. 25)

Na podlagi teoretičnega dela naloge sem izvedla pasji IQ test adaptivne inteligence in opazovala vedenje psa, s čimer sem nato primerjala splošno znana dejstva o pasmi z lastnostmi opazovanega psa. Objekt raziskave je bil domač pes pasme bostonski terier.

V teoretičnem delu naloge sem opisala velik vpliv okolja na obnašanju živali (psa). Največji pomen za razvoj vedenjskih vzorcev imajo vplivi v zgodnjem obdobju razvoja mladiča, v katerem se razvijajo čutila; osebek pridobiva največ izkušenj in se uči. Veliko vlogo ima tudi socializacija, katere vpliv se dobro pokaže šele v starejšem obdobju.

V praktičnem delu sem ugotovila, da se lastnosti opazovanega psa večinoma ujemajo s splošnimi dejstvi, ki veljajo za pasmo. Rezultati testa pasjega IQ so bili v okviru predvidevanj, torej, da so bivalno okolje, socializacija in posvečanje pozornosti v zgodnjem obdobju razvoja ključnega pomena pri razvoju sposobnosti opravljanja določenih nalog. Ugotovila sem, da sposobnosti učenja in dobrega spomina ne pomenijo nujno tudi sposobnosti za reševanje problemov in da je sposobnost oz. odziv na reševanje določene situacije ali problema lahko tudi posledica razpoloženja.

13. POVZETEK

Z diplomskim delom sem predstavila vedenjske vzorce psov in dejavnike, ki na njih vplivajo. Predstavila sem tudi komunikacije in odnose med človekom in živalim. Velik del naloge sem posvetila življenju psov, njihovemu razvoju, udomačitvi, vrstam pasje inteligence in osnovnim življenjskim procesom.

Iz literature sem ugotovila, da je človek že od nekdaj proučeval živali, njihovo vedenje in odnose ter da je vedenje posledica dejavnikov iz okolja in socializacije, učenja in izkušenj v zgodnjem obdobju.

V nalogi sem ugotavljala, kako na opazovanega psa vpliva okolje ter kako in zakaj se njegove značilnosti razlikujejo od splošnih značilnosti pasme. Z izvedbo pasjega IQ testa sem ugotavljala stopnjo inteligence in na katerih področjih je bolj razvita.

Ugotovila sem, da se pri proučevanem psu od devetih opazovanih lastnosti pasme bostonski terier razlikujeta le dve, kar pomeni, da vedenje opazovanega psa ustreza splošnim opisom pasme. Razlike so bile pri spolnem in konformističnem obnašanju.

Test inteligence je obsegal dvanajst testov, s katerimi sem preverjala adaptivno inteligenco. Teste sem izvedla dvakrat, saj me je zanimalo, ali je rezultat odvisen tudi od razpoloženja psa. Pri prvem testiranju sem ugotovila, da pes pri običajnem vedenju dosega nadpovprečno stopnjo inteligence, kar pomeni, da je zmožen opraviti skoraj vsako nalogo. Pri drugem testiranju, pri slabšem razpoloženju, je dosegel povprečno inteligenco, kar kaže na to, da je rezultat oz. vedenje v določeni situaciji odvisno od vplivov okolja in posledično razpoloženja.

Test inteligence je pokazal, da ima proučevani pes najboljše rezultate pri spominu, najslabše pa pri reševanju problemov. Pri učenju dosega povprečen rezultat. Prikazala sem, da se učenje in spomin razvijata z izkušnjami, učenjem in socializacijo, česar je bilo v zgodnjem obdobju tega psa veliko. Pri reševanju problemov je bil rezultat slabši, kar je verjetno posledica tega, da gre za izključno hišnega psa, zaradi česar v zgodnjem obdobju ni bil izpostavljen situacijam, ki bi posebej razvijale ta del inteligence.

Spremembe in dejavniki okolja imajo velik vpliv na razvoj in izražanje vedenja. S primerno vzgojo, socializacijo in zagotavljanjem primernih življenjskih pogojev lahko živali zagotovimo zdravo duševno življenje in s tem preprečimo nastanek neobičajnih vedenjskih vzorcev in vplivamo na razvoj visoke stopnje inteligence.

14. SUMMARY

With bachelor's thesis, I presented dog's behaviour patterns and factors that influence them. I also presented communications and relationships between humans and animals. I dedicated a substantial part of the assignment to the life of dogs, their development, domestication, a kind of intelligence, and the basic life processes.

By using literature, I found out that humans have always been studying animals, their behaviour, and relationships, and that behaviour is the consequence of factors from environment and socialization, learning, and experiences in the early period of life.

In the thesis, I found out how the environment affected the observed dog and how and why its characteristics differ from the general features of the breed. With the dog intelligence test, I found out the rate of intelligence and in which fields it is more developed.

I found out that only two of nine observed characteristics in studied individual distinct from those of the Boston Terrier breed, which means that behaviour of the observed dog fits general characterizations of the breed. There were differences in sexual and conformist behaviour.

The intelligence test included twelve tests to investigate adaptive intelligence. I conducted all tests twice because I tried to find out whether the result depended upon the dog mood. The first testing showed that the dog achieved an above-average rate of intelligence by its usual behaviour, which means that it was able to complete almost every task. The second testing showed that at a lower mood, the dog achieved average intelligence. Thus, the result and behaviour in certain situations depend on environmental impacts and mood.

The intelligence test showed that the tested dog was the best at solving problems and the worst at the memory. It achieved an average result in learning. I showed that learning and memory develop with experiences, learning, and socialization, which the dog obtained a lot in the early period of its life. The result was worse at solving problems, which is probably the consequence that it is an exclusive house dog and in its early period, it was not exposed to situations that would develop this part of intelligence.

Changes and factors of the environment have an important impact on the development and expression of behaviour. With appropriate nurture, socialization, and ensuring the appropriate living conditions, we can provide a healthy mental life of an animal, prevent the creation of unusual behaviour, and impact on the development of high rate intelligence.

15. VIRI IN LITERATURA

Abramson I., C., Kandolf, A., Fon Leben, A., Božič, J. (2009). *Pomočnik za preučevanje vedenja živali: Animal Ethological Activities*. Kranj: Založba Mija, str. 5.

Betterncourt, A. 2000. Boston Terrier. Medmrežje:
<https://books.google.si/books?id=WsgJBgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=boston+terrier&hl=sl&sa=X&ved=0ahUKEwjQpfOqI5vkAhUnllsKHQqvABoQ6AEISDAE#v=onepage&q&f=false> (12. 2. 2020)

Burkhardt W., R. 2005. Patterns of Behavior: Konrad Lorenz, Niko Tinbergen and the Founding of Ethology. Medmrežje:
https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=NW0jvr2enWQC&oi=fnd&pg=PR9&dq=konrad+lorenz&ots=RVwj9OOqkm&sig=EM5-vRMRk7YbL3VFFqKMfIcaMxM&redir_esc=y#v=onepage&q=ethology&f=false (16. 1. 2020)

Coren, S. (2010). *Pasja inteligenca: Vodnik skozi misli, čustva in notranje doživljanje naših pasjih družabnikov*. Ljubljana: Debora, str. 12-153.

Darwin, R. 2009. O nastanku vrst: z delovanjem naravnega odbiranja ali ohranjanje prednostnih ras v boju za preživetje. Medmrežje:
https://books.google.si/books?id=8MKWYVYTao8C&pg=PA345&lpq=PA345&dq=vedenjski+vzorci+%C5%BEivali&source=bl&ots=onGrA-mH13&sig=ACfU3U2QaC3S9xubHM27rhBDE_iOHla5ew&hl=sl&sa=X&ved=2ahUKEwiHjZy_5ODoAhVqwsQBHff4A5MQ6AEwD3oECAsQKw#v=onepage&q=vedenjski%20vzorci%20%C5%BEivali&f=false (7.3.2020)

Dawkins, R. (2006). *Sebični gen*. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 84.

Grandin, T., Johnson, C. (2012). *Živali nas človečijo: Kako živalim zagotoviti vredno življenje*. Ljubljana: Modrijan, str. 9-63.

Grandin, T. 2015. Improving Animal Welfare, 2 Edition: A Practical Approach. Medmrežje:
https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=fzc7CgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR3&dq=temple+grandin&ots=KhXPzBGPW3&sig=EGIWtQhJ6-AJtadcaF2jLR40Y_k&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (25. 3. 2020)

Mandal B., F. 2015. Textbook of Animal Behaviour, Third Edition. Medmrežje:
<https://books.google.si/books?id=vIWQCgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=animal+behaviour&hl=sl&sa=X&ved=0ahUKEwjcueqppJfoAhUnxaYKHbLAC7wQ6AEIZzAG#v=onepage&q=animal%20behaviour&f=false> (10.2.2020)

Medmrežje 1: Aler. Bostonski terier. <https://www.aler.si/pasme-psov/bostonski-terier.html> (10. 3. 2020)

Medmrežje 2: Mr. Pet. Pasma: Bostonski terier. <https://www.mrpets.si/pasma-bostonski-terier-p-16391.aspx> (10. 3. 2020)

Medmrežje 3: Aler. Sprememba vedenja psa po kastraciji oziroma sterilizaciji.
<https://www.aler.si/clanki/spremembe-vedenja-psa-po-kastraciji-ozroma-sterilizaciji.html> (1.4.2020)

Medmrežje 4: Pesjanar. Pasja čutila. <https://www.pesjanar.si/zdravje/vonj-sluh-in-vid/pasja-cutila/> (9. 2. 2020)

Plavec, T. 2017. Perinealne hernije (kile) – vse niso zgolj šolski primeri. Medmrežje: <https://www.kmz.si/sl/blog/12-clanki/329-perinealne-hernije-kile-vse-niso-zgolj-solski-primeri> (1. 4. 2020)

Saben, S. 2018. Boston Terrier and Boston Terriers: Boston Terrier Total Guide Boston Terrier, Boston Terrier Puppies, Boston Terriers, Boston Terrier Dogs, Boston Terrier Training, Breeders, Health & More! Medmrežje: <https://books.google.si/books?id=qPVYDwAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=boston+terrier&hl=sl&sa=X&ved=0ahUKEwjQpfOql5vkAhUnllsKHQqvABoQ6AEIWjAG#v=onepage&q&f=false> (1. 4. 2020)

Swager, P. 2011. Boston Terrier. Medmrežje: <https://books.google.si/books?id=fMcJBgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=boston+terrier&hl=sl&sa=X&ved=0ahUKEwjQpfOql5vkAhUnllsKHQqvABoQ6AEILzAB#v=onepage&q&f=false> (14. 2. 2020)

Štuhec, I. (2016). *Etologija domačih živali*. Domžale: Biotehnična fakulteta, Oddelek za zootehniko, str. 20-148.

Valentin, V. 2015. Toplotni udar pri psih. Medmrežje: <https://www.alfakan.si/blog/toplotni-udar-pri-psih/> (15. 2. 2020)

Vreg, F. (1997). *Sporazumevanje živih bitij: Etološki vidiki komuniciranja, vedenja, delovanja in preživetja človeka in živali*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, str. 9-209.

Žlender, N. 2018. Zakaj psi naskakujejo? Medmrežje: <https://www.alfakan.si/blog/zakaj-psi-naskakujejo/> (1. 4. 2020)

Wyatt D., T. 2017. Animal Behaviour: A Very Short Introduction. Medmrežje: https://books.google.si/books?id=yaz_DQAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=animal+behaviour&hl=sl&sa=X&ved=0ahUKEwjcueqppJfoAhUnxaYKHbLAC7wQ6AEIKDAA#v=onepage&q=animal%20behaviour&f=false (10. 2. 2020)